پێکەرەکانی دایدایەس.. ئەباز محەمەدجەزا

زۆر جار بەچوون گەلێك دەبنە بەگەنوێست کە گومان و پرسیارودووددی ناهەنەو بگفتگۆو دیالۆگی لەسەر خۆو هەمن، ئەمش دەردی ئەو کەمەگایانەیە کە سەرتایین یان دواکەوتوون و نابنە جگەی بایخیان ،لەبەرئەوەی حەز بە بیرکردنەوەناکەن یان لەبەرئەوەی بە فەزیلەتن و نەریتی بیرکردنەویان نییە، جار هەیە مرۆف دگاتە ئەو باوەڕەی کە هەرچی کردووەو نەیکردووە یا خود دیەوەت بیکات جگەلە ستێك هەڵەو خراپە هیچی ترنین کە بەباوەڕی من ئەم تگەیشتنە هەڵەیە پێویستە بەو چەمکە فەلسەفیەی کە بە چاخی کلاسیکدا پێیان ووتووە (فەزیلەت) بنمونە (سوکرات) دیالۆگکی هەیە بە ناوی (مینۆن) لەوێدا دەڵێیت: " ... فەزیلەت نەبەشکە لەسروشتی ئەمەو نە قابیلی فێربونە، بەڵکو تەنیا سروش و ئیلهامکی خودایەو بەبێ بوونی زانین بەوکەسەدگات، ئگەروانەبوایە، ئەواسیاستمەدارێك دەیتوانی کەسانی تریش وەکو خۆی بکات بە سیاستمەدار ".

لەبەرئەوەی فەزای گشتی ئەمە چالاکی نەبووەو نییە کە پێویست بێت بە فەزیلەتەوە یان گەر هەبووبێت کەم بووەو هەر زوو خەفە کراوە، ئەوا ئەم جۆرە کەمەگایانە نەپهیامبەرو نە سروش دەر یان نەبووەو نییە تەنیا حیکایەت و داستانیان هەبووە و چاوەروانیش ناکرێت حیکایەتخوانێك بێت و دەستمان بگرێت و ببێتە فریاد ڕەسمان!! ئەوەی لەڕەدا مەبەستمە و دروست بۆئەڕە گونجاوە لەبەرئەوەی ئەم نەریتانە لە کەمەگای بە پرەنسیپ و دواکەوتووەدا هەیە و بیرکردنەوە بەرهەم ناهێنێت، دەبێت باوەڕ بە ئەفسانەکان بکەین گەر ئەو دەرفەتە شمان لەدەست نەدابێت !!! ئەوەی لە ناونیشانی ئەم نووسینە دا دەیخوێننەوە مەبەستم (ئەفسانەی پێکەرەکانی دایدایەس)ی گریکیە کە یەکێك بووە لە پێکەرتاشە داهێنەرو دەست ڕەنگین و دیارەکان لە وڵاتەدا . کاتێك (سوکرات و مینۆن)، دەبێتە مشت و مۆیان لەسەر چەمکی(فەزیلەت)، سوکرات ناچار دەبێت پێناەدباتە بەر ئەم جۆرە ئەرگومێنتە کە دەڵێت:

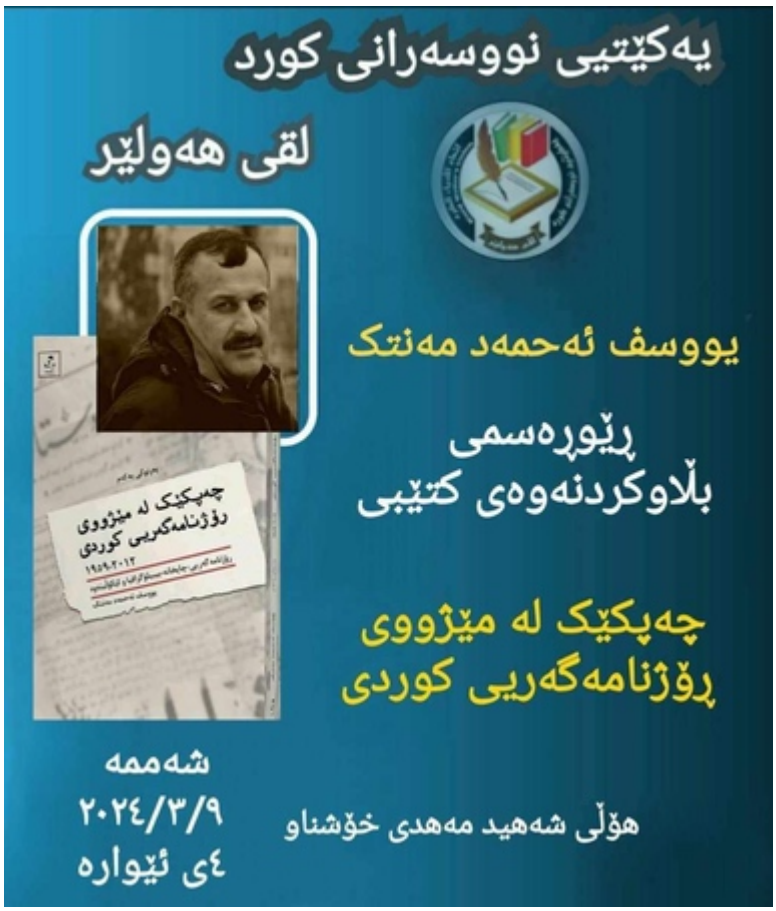
- سوکرات: ئەوە تە دەڵێیت سەرنجی پێکەرەکانی (دایدایەس) ت، نەداوە، یان ڕەنگە ئەو پێکەرانە لەشارەکانی ئەوەدانەبن ؟

مینەن: مەبەستت چییە؟ + سوکرات: مەبەستم ئەوەیە، ئەو پەیکەرانە، ئەگەر نەسترێنەوە ئەوا هەڵدەن و وندەبن، بەڵام ئەگەر بەسترانەوە ئیتر وون نابن و هەڵنایەن .
ئیستا لە و نمایشە پە توانایی سوکرات وورد نابینەوە، بەڵکو ئەوەی مەبەستی منە کاتێك (دیالۆگی فەلسەفی پوخت) ناتوانێت بژی و لەوە زیاتر ناتوانین بچینە پشتەوە بە تەواوی ئاکتەکانی ژیانی مرۆیی و ئەدەبی هونەری و سیاسیمان چ هیوایەکمان دەمێنێت؟! بۆناچاری دەبێت بیاخ بەمجۆرە دیالۆگانە بدەین، هەروەکو (هەمیرس) دەربارەی کەسایەتی (ترسیاس) دەڵێت: " تاکو زیندوو بوو، لەنەوان مرددواندا، توانای تێگەیشتنی هەبوو، کەچی ئەوانی تر تەنیا درەو سەبەر بوون " .ئەوەی دروستی ئەرگومێنتەکەدەسەلمێنێت ؛ دووانەی (ئەفسانە – پەیکەر) دەتوانن پەکەوە بیری فەلسەفی بەرهەم بهێنن، ئەمەش دەسەڵاتی ئەدەب و هونەرە لەدروستکردنی نەریتی بیرکردنەوەدا .

ڕووسەمی ناساندنی کتێبی چەپکەک لە مەژوویی ڕۆژنامەگەری کوردی

یەکێتی نووسەرانی کورد لقی هەولێر هەڵدەستێ بە ڕێکخستنی ڕووسەمی ناساندنی کتێبی چەپکەک لە مەژوویی ڕۆژنامەگەری کوردی بە نووسەر یوسف مەنتک.. لە هۆڵی شەهید خەشناو..
٩ی ئازار ٢٠٢٤.. کاتژمێر ٤ی ئێوارە.

گفتوگۆ لەگەڵ خاتونی شۆکار (ژان عومەر مەولود دڕۆش).. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئیلیاس

ژان عومەر: لەکوردستان ئاستی خانمانی شۆکار زۆر بەباشی دەبینم

ژان عومەر: بەداخەوە وانەی پرۆردەی هونەری لەنێو قوتابخانەکان وەك پێوست گرنگی پێنادرێت

خاتوونی شۆکار (ژان عومەر مەولود دڕۆش)، یەکێکە لەو هونەرمەندانەی کە خاوەن بەهرەیەکی جوانی تابلۆکێشانە سەرتای ئاشنا بوونی بە هونەری شۆکاری دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1993 لەو کاتەی دەچێتە پەیمانگەی هونەرجوانەکانی هەولێر بەشێوەیەکی

ئەکادیمی لەبەشی شۆڕشگێڕی دەست بەخوێندن دەکات لەدوایش دەچێتە پەیمانگای گشتیدان بەوانامەی بەکالۆریس وەردەگرێت.. کاتێ قوتابی دەبێت بەشداری سەرجەم فیستیفاڵەکانی پەیمانگا دەکات، لەدوای ئەوەی پەیمانگا تەواو دەکات بەشداری چەندین پشانگا دەکات تائێستا بەشداری لە (23) پشانگای هاوبەشی کردووە لە هەمان کات دا خاوەنی دوو پشانگای تایبەتە..ئێمە بەباشمان زانی لەنزیکەوە بەسەری بکەینەوە ئەم هەڤپەیڤینەمان لەگەڵیدا ئەنجامدا.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***وەکو شۆڕشگێڕێك ئاستی خانمانی شۆڕشگێڕانی کوردستان چۆن دەبینی؟**

- لەکوردستان ئاستی خانمانی شۆڕشگێڕ زۆر بەباشی دەبینم خاوەن توانستەکی زۆر باشن لە پشانگاکان بەشداری کارایان هەیە، بەڵام بە ئەوەی زیاتر بەرەو پشەوە بچن پێویستە زیاتر پاڵپشتی بکرێن زیاتر هانبدرێن بۆ ئەوەی لە کارە هونەرییەکانیان بەردەوام بن.

***تابلۆکانت زیاتر لە کامە قوتابخانەی شۆڕشگێڕی نزیکن؟**

- هەرچەندە زۆربەی تابلۆکانم زیاتر خەی لە قوتابخانەی ریالیستی نزیکن ، بەڵام هەندە جاریش تابلۆکانم لە قوتابخانەکانی ئەبستراکت و خەیاڵ نزیکدەبنەوە بەڵام زۆرجاریش بەقوتابخانەی ریالیستی دەکەم.

***وەکو شۆڕشگێڕێك بینەری پیشانگاکان لەچ ئاستێك دایە؟**

- ئەگەر ئاوەڵك لە رابردوو بدەینەوە هەمیشە بینەری پشانگان لە ئاستی حەزوو ئارەزووی شۆڕشگێڕان دا نەبووە ، بەڵام لە ئێستادا بینەری پشانگاکان تا رادەیەك بەرەو باشی دەچێت، بەتایبەتی ڕەژی یەکەمی کردنەوەی پشانگا، بەڵام ڕەژەکانی تر کەمتر دەبینم هیوادارم بینەران زیاتر ئامادەی پشانگاکان بن.

***وەکو مامۆستایەك وانەی پەروەردەی هونەری لە نێو قوتابخانەکان تاچەند گرنگی پێدەردەت؟**

- بەداخەوە وانەی پەروەردەی هونەری لەنێو قوتابخانەکان وەك پێوست گرنگی پێنادرێت دەبێت ،لەلایەن کارگێری قوتابخانە بایەخی زیاترپێبدرێت چونکە زۆربەی مامۆستایانی پەروەردەی هونەر زۆر ماندون و چالاکی سالانەیان زۆرە بەشداری هەموو چالاکییەکانی نێو قوتابخانەو دەرەوەی قوتابخانە دەکەن

مامۆستایان گلێیی و گازندە دەکەن کە هەندێك لە بەرپرسان پشگیریان ناکەن تا ئەو ڕادەیەی وانەکە بە وانەیەکی لاوەکی سەیر دەکەن لەو کاتەی لێلایەن قوتابیانەوانەی پەروەردەی هونەری حەزوو ئارەزوویەکی زۆریان لێسەرە. خاڵکی تریش ئەوەیە کە زۆرێك لە قوتابخانەکان ژووری هونەریان (نیگارگا) یان نیە هەروەها زۆربەی وانەکانی پەروەردەی هونەری لەخشتەی وانەکان لە کۆتایی وانەکان دادەنرێت زۆر جاریش مامۆستای هونەر داوای لێدەکرێت بابەتکانی تر وەکو بیرکاری و عەرەبی.. بیێتەوە ئامۆژگاری دەبەتە هەی ئەوەی مامۆستا هونەر لە وانەکەی بەزار بێت لەپسپۆریەکەی خۆی دوور بکەوێتەوە، هیواداری بەلامەودوا زیاتر گرنگی بەوانەی هونەری بدرێت.

***چۆن دەتوانیتە ڕاخنە و ڕاخنەگری شۆکار؟**

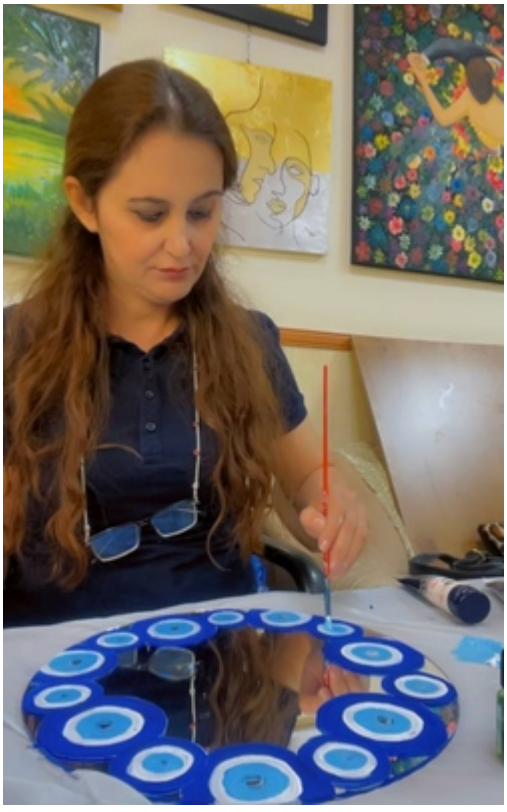
- بوونی ڕاخنە دەبەتە هەی پێشڤچوونی هونەر من تا ڕادەیەك باش دەبینم بە تایبەت لە پێشنگاکان ئەگەر ڕاخنەگر هەبێت بەنام ڕاخنەی بنیادنەر بێت نەك ڕاخنەگری ڕاخنەر بێت ،زۆرێك لە ڕاخنەگرکانمان بەشێوەیەکی پڕڕفشناڵەوە ڕاخنە دەگرن لەخزمەت کارە هونەرییەکانی هونەرماندان دان بێیە دەست خۆشیان لێدەکەم.

***ئەمە لەکۆتاییدا زۆر سوپاسی بەڕێزتان دەکەین بە ئەو دەرفەرتەی بەئەمەت بەخشی.**

-منیش زۆر سوپاسی ئەوە دەکەم..

دیـــوانـ شیعـــرییـکـی ناســـری

حیسامی هات و زەر هاتە..!!..
غازی حەسەن

بەسوپاسەوە لەبنی دونیایە بەپشتی ئینتەرنێت و بەپێی خەرای پێویندیکردنەوە کاک (ناسری حیسامی) دیوانە شیعرییە جوانەکەی خۆی بەدیاری بە ناردم. نازانم لەبەر زمانە شیرنەکەیەتی، یان هەستە جوانە ئاوریشمییەکانی ئاوا خەرا خوێندمەوە. دیوانەکەم بە هات، کە سەیرم کرد و خوێندمەوە پشکیێک بە گڵانوێیکی ناسک و پە هەست و مانا، کشوهەوای دەقە شیعرییەکانیان لە وەسفی جوانی و شاخ و باران و بەفر و دار و ڕەنگی پایز و وەرین، وەرینی هەموو شتێکی پە ئاشنا کردم. ئەو هەموو وشێیکی شاعیرانە بەکارهێناوە.
هەستی شاعیرانەی کورد لەوەسفی جوانی گڵای دارە وەریوکانی پاییز زەر لەیەک دەجن، بەڵام هستە و وشە و هەناسەکانیان جیاوازە. وەناکردنی ژیان و دەنگی با و چرپەی بن دار و نەرمە پەنجەی نەو سینەی کچانی سەبەری دیواران و کانی ژنان و دووکەڵی ئاگری کوژاوەی بەردەم سەرمای ترس و بەنی جگارە، هاوە خەونی کوردانەی تەکشان جیاوازە.
لەم دیوانەدا خشویستی و بوون و بیرکردنەوەی خودی شاعیر و کارەکتەر و شت و کەلوپەلانکی نەو دەقەکەش بەنی نیشتمانیان لە دەت، بەڵام بەنەکی جیاواز لە بەنی نیشتمانی نەو شیعری شاعیرانی دیکە.
ئەو لە نەو خەزانەک گورە بووە، کە شیعر و ئەدەب (پەخەف و نان و ئایندەیان) بووە، ئەو لە خەزانەک پگەیووە، لە بیرکردنەوە جیاواز بوون، بەڵام هیچ ڤەک لەنەو دەقە شیعرییەکاندا نابینرێت. ئەو مام هەدی وەکو باوک و شاعیر دەناسەت، ئەو هەمن بە وشە و ئاواز و هەست و هستە پە واتاکانی دەناسەت.
خەزیا بە دەنگی خەی ئەم شیعرانەم تام دەکرد، چونکە ئەو لە وەرگەران و خوێندنەوەی دەقی شیعریدا وزە بە دەق دەبەخشەت.
ئەویش وەکو (هەمن دەیەوەت تەی شیعر و وشکی وەاتی بکاتە ڕووباری بیرکردنەوە).
شاعیر دەڵەت:

بەهار دامانی پە سەوزە و گوڵی ورد
لەگەڵ هاوین هەتا ڕەزبەر سەمای کرد
کە پاییز هاتە سەرچەپی بە شایی
نەسووەاوە کە با دەسرکەکەی برد

یان دەڵێت:
کە ئەو بەدەنگ دەبە، من دەیدوێنم
دەڵێم، ئەو چەشنی سەبەر دەتە شوێنم
تەڕەی هەڵانەکەی خەم بووم و ئێستاش
وەکوو قومری بەرەو گەرمەن دەخوێنم

مرۆڤ، کە شیعرەکان دەخوێنێتەوە حەز دەکات ببێتە بەشێک لە خودی شیعرەکان، ئەمەش دەسەڵات و هێزی خودی شاعیر و نەخشێنراویی و جوانیی و تەوپەی وشەکان دەگەیەنێت.
گەڵانەوە بەرەو سادەیی یەکەکی دیکە لەو گەڵانە فیکریانەی شاعیر خەونی پەوە دەبینێت و لەهەمان گاقیشدا چاوەڕوانییەکەشی سنووری نەماوە، هەندەک دیانەوێت بەرەو کەشک و لەزەت و پێگەی بەهێز بگەڕێنەوە کەچی (ناسری حیسامی) پەم وایە وەکو خودان فکرەکی چەپخوازیی دادپەروەرانەی داکۆکیکار لە هەژاران، ئەو بەرەو سادەیی دەگەڕێتەوە و دەڵێت:
چاوەڕوانی من زەر نییە
بەر سەبەری دارەبییەک
کەخەک و بەرهەیوانەک و
ئاگردانەک،
دەڵکی خەش،
دووچاوی ەوون،
نیشتمانەک!
لەم دەقە بەمان ساخ دەبێتەوە، کە شاعیر ناتوانێت چی دیکە چاوەڕوان بێت، بەڵام بۆچی؟ نیشتمانەک و چاوی ەوون و دەڵکی خەش وەکو سەکوچکەی خواستە مرۆییەکان پێناسە دەکرێت، لە کۆ، بەڵێ ئەو چ شوێنەک بە ئەم سەکوچکەیە لە مەک و دەروونی خەیدا بینا دەکات، بگومان لە (سەبەری دارەبیەک و کەخەک و هەیوانەک و ئاگردانەک). ئەم وێنە سینەمایییە شیعرییە جارەکی دیکە وەکو خوێنەر لەنەو مەشکی خەتدا وێنا بکەوە، هەست بەچ جوانییەک، ئارامییەک، خەشییەک و سادەییەک و شوێنەک لەنەو نیشتمان دەکەیت؟. ئەو دەیەوێت بگەڕێتەوە نەو جیهانەکی سادە (نیشتمان) ئەو پەیوەندییە خراپ و چەوسێنەر و نایەکسانەی تێدا نەبێت، کە ەنگە هەندەکمان پەمان خەش و ئارام بەخش بێت.
ئەو لەبارەی زمان و قەدەغەکردنی زمانەکەی دەبێژێت:
هەمووی بە زمانی خەی دەدوە و دەخوێنە
ئێدی بۆچی زمانی من دەبەستن؟
ئەو بابەتە گرنگەکەی لەشەوەی پرسیار هەشتە، بەڵام پرسیارەکە

هەوا و زانیارمان پێ دەبەخشێت، کە زمانی ئەو کاتەگۆپێدراو نییە. لە نێو شیعرەکاندا کێشکەی (گەران) و (هەمەن)انەم هاتە نێو هەستەوە، بەڵام ئەو وەکو ئەوان ناپێیقەت بە نموونە کە دەڵێت:
مرۆڤی سەرزەوی کاتێک کە شادن،
کە غەمبارن، کە هوشیارن، کە هەستن
ئەم هەندێک بەرەو دونیای هەمنی شاعیر دەمانگەڕێنێتەوە، هەروەها لە باسی پاییزدا هەناسەیەکی وەسفی ژینگە و جوانی و مانا و گوزارشتی گەران هەست پێ دەکەم، بەڵام شاعیر جیاواز لەوان شیعر دەنووسێت و دەڵێت:
جەخار ئێستا چرەی بژوەنی تێ نیم
ئەمن ئێستا گەلای پاییزە ناوم
هەندێک جارێک وەسفی بە ئومێدیی و وەسفی هەوەرین، وەکو (هەستکردن بە ئازار و ناخۆشیی و کێشکان)دێت، نەک (خۆراگرتن بە ئازارەکان). ئەو لەنێو شیعری هەوەریندا (پایز دەوری داوە) و (چاویشی لێدێ)، (ەای دڵگیرانێت کە کاتگاکان هاوکاریان نەکردووە، دەکرێت کاتگا فکر و کێبڕکێ و سیاسەت و هتد.. تاد) بێت. ئەو (زەرد بووە، لەپەنجەی خۆیدا ژاوە) و (پاش وەرینی دەبێتە دراوسێی خاکی خۆی) لەبیری ناچێت ئەو (حیکاتخوانی فەنکایی خونەوکانی خۆیتی). لەم دەڵێدا شاعیر هەموو ئەو شتانەی پێشتر دەیان بژارت هەڵدەگرێتەوە، کە ئەو هەشتا (خودان وزە و توانا و هەستێکی کاریگەر، بەڵێ حەکایەتخوانی دەکات و لەوێدا باسی (فەنکایی خوناو) دەکات.
خوێندنەوە و حەز دەکەم جارێکی دیکە و جارێکی دیکەش بیخوێنمەوە، دەزانم لەهەر جارێکی خوێندنەوەکاندا بیرکەیەکی نوێ و وێناکردن و هەستێکی نوێم لادروست دەبێت، بەڵام ئەوە نیشانەی ئەوەیە (فەینی دوور) کە هات، زەر هاتە، پڕ لە مانا و وێنەی خەیاڵی و هەقیقی و جوان، پڕ لەئازار و مەینەتی و فەنکایی و سەبەر و ئاگردان و نیشتمان.

ئەڕاپەڕین ئەندازیاری

هەبوو؟.. عەلی مەحمود

ئەگەر باسی راپەڕینی 5ی ئاداری 1991 بکەین, ناتوانین باسکە دەربازبکەین بۆ ئەوەی بچینەوە سەر جەنگی کەنداوی دوو و راپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە راپەڕینی شۆعبانییە, چونکە پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخێنە بەردەستە, وا دەبینرێت کەسێك هاتووە لە کوردستان راپەڕینی ئەنجامداوەو کەشکە زستانییەکانی قیسەرکانی یەك لە دوای یەك گرتووە, بەیە کە باسی راپەڕین دەکەین دەبێت روداوەکانی ئەو 7 مانگ و سیچ رۆژە بە وردی بخوێنینەوە.
دەشێت کەسێك, فەرماندەیەککی پلە یەك یان خوارتر دوای دەستپێکی راپەڕین لە عێراق بە 5 رۆژ لە کوردستان نەخشەی گرتنی شارو شارۆچکە و مەخفەری پۆلیس و رۆبایەك و دەزگایەك و خێپیشاندانێکی دارشتبێت, وەلە روداوەکان پەمان دەڕێن راپەڕین و کێشەو محاڕەو بارودۆخی زاتی نێك مەوزوعی هەنابیانیەتە پێشەوە, بەڵکە کارە زاتییەکان دوای روداوە مەوزوعییەکان کە گرتنی کوەیت و لەدانی عێراقە خولقاندویەتی.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو"کوەیت"
سوپای عێراق رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2-8-1990 کوەیتی داگیر کرد, هەواڵەکە جیهانی تاساند, سەرشتییەك لە لایەن سەدام حوسێنەوە ئەنجامدرا دوور لە پێشبینییەکان. بەڕای لە 7ی ئایار دوای تێپەڕبوونی تاوانی هەڵەبجەو 4 پرسەی ئەنفال پێك هاتبوو. کاردانەوەی بەعس لە هەڵەبجەو ئەنفالدا چاوترسێنیانی کردبوو, بەیە دەترسان وەك پێشوو هەڵەکە بقەزنەوە, خەنجەر لە پشتەوە تەمیانی کردبوو, هەر زوو ئاڵای سپییان هەڵچکرد لە بەرامبەر سەدام و تەقەیان راگرتز, لە 12ی ئەگستی هەمان مانگ واتا 10 رۆژ دوای داگیرکردنی کوەیت بەیاری ئاگر بەستی دا بەرامبەر عێراق" شیوعی و پارتی گەل دژی بوون, پاسکیش بەشداری نەکردبوو", هاوزەمان لە هەمان کاتیشدا کەماری ئیسلامی ئێران بەشکیانی لە شاری کرماشان کە کردبوەو بە ئەگەرکانی روداوەکانی شێ و پێشهاتکانی, بەیە بەشەك لە نوێنەرکانی بەرە لەو کبوونەوەیەی بەرە بەشداری ناکەن, دەچنە کرماشان, ئەم کبوونەوانە تا راپەڕین لە ژێر سەرپەرشتی ئاغای محەمەد سەرکردەی قەرارگای نەسر بەردەوام دەبێت.
لە کاتکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوەو بە یەکێتی سۆڤیەتیشەوە, بە یەکەمجار قیتۆی بە پشتیوانی لە

عێراق بەکار نەهێنا. لە ڕۆکێوتی 7-8 ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی درعی سەحرای ڕاگەیاند, لە 15ی ئۆکتۆبەری 1990 عێراق بەیاری دا نەکشتوو لە کوەیت, بە دوایدا هاوپەیمانی جیهانی ئۆپەراسیۆنی عاسفە سحرا ڕاگەیاند"ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت", کە لە ڕۆکێوتی 17ی یەنایەرو بە 28ی فبرایەر بە ماوەی 42 ڕۆژ بەردەوام بوو. ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز.

لە بەرەبەیانی ڕۆژی پێنجشەممە ڕۆکێوتی 17ی جەنیوەریەوە فرۆکە جەنگیەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بەردومان کرد, بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پشکێووی نوێ, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و دوو ڕۆژدا109867 جار بەردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕۆژی 2555 جار لە ڕۆژهەڵات, ڕۆژانە 60624 تەن بارودیان بەسەر خاڵەك و سەربازگاکانی عێراقدا دەبارااند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانێ کرد, شوێنەوارێ تەندروستی و ژینگەیەکانی ئاو جەنگێ تا هەنووکە ماوە, تەنها لە جارەکدا لە پەناگەی عامریە لە شاری بەغدا ئێسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڵی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا. هاوکات ئەمەریکا بە ڕۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بەمبی هیشێیی و بەمبی زیرەك و چەکی لیزەری پشکێووتوو تا دەگاتە یەرانیەمی چاککراو لە عێراقی دەدا, 288 تەماهەکی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا, عێراقیش 86 سکودی نا بە ئیسرائیل و سعودیەوە. بە گشتی لە دوای جەنگی کەریاوە شڕی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا لە ماوەی چوار دەیەدا. لە بەرامبەردا سەدام حوسێن لە هەمان ڕۆژی ڕاگەیاندنی عاسیفە سەحرا, ئوم ئەلمەعارکی ڕاگەیاند کە لای عێراقیەکان بە ئوم هەزائم بەناو بانگ بوو.

لەسەر داوای یەکێتی سۆڤیەت لە ڕۆکێوتی 22ی شوبات, عێراق ڕازی بوو هێزەکانی لە ماوەی 24 کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنتەوە, لە ڕۆکێوتی 24 ی مانگ هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە, 26 مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە حاڵەتی پاشکشەدا بوو, لە ئێنجامدا لە ماوەی چەند کاژێرەکدا 70 بە 100 هەزار سەربازی عێراقی کوژرا, بە یەکەك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تەمارکرا, هێروهها سوپای عێراق زیاتر لە 30 هەزار دیلی دا, لە گەڵ تەکشکانی4000 تانك, 3100 تەپ, 1856 ئۆتۆمبیلی سەرباز گواستنەوە. ئەوشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە کەی 750 فرۆکەی جەنگی عێراق تەنها 122 فرۆکەی بە ساغی مابوو, ئەویشی تەسلیم ئێران کرد. لە کاتەکدا لە ماوەی 8 ساڵەی شڕی ئێران – عێراق هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بەیبوو, هەمان ئەو فڕۆکانە تاوانیان ئەنجام دەدا, ئێستا لەسەر سینی زێڕین پێشکەش ئێران دەکرێت.

دوای ئەو تەکشکانە سوپای عێراق لە سوپایەکی ملهوڕی شکستنگزاوە لە 4-3-1991 بووە سوپایەکی تەسلیم بووی ملکەچ لەناو خەمڵی سەفوان, وێنای ئەو ڕۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە, ڕیزی دیلەکان و تەرمی قڕاغ ڕێگاو بانەکان و تارمایی ئامێرە تەکشکاوەکان لەناو چۆڵی دوکەڵی بیابانە پان و بەرین شاشی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهان داگیر کرد.
لە 26ی شوبات لە گۆڕ کشانەوەدا, عێراق ئاگری لە بیرە نەوتەکان کوێیت بەردا, ملیۆنێك بەرمیل نەوتی ڕژاندە کەنداوی عەرەبییەوە, لە کەی 1080 بیرە نەوتی کوێیتی 727 بیرە نەوتی تەقاندەوە, 128 پڵۆ نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپشی, بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی لە مێژوودا ئەنجامدا.
لە 4ی ئازار لەناو بیابانەکانی سەفوان لە سنوری سعودیە, بە سواری زرپۆشی ئەمەریکی, شاندی عێراقی چوونە ناو خەمڵی سەفوانەوە, عێراق بە فەرمی لەژێر خەمەکدا تەسلیم بوو, ئەمەش سەرەتای مێژوویەکی نوێی جیهان بوو لەناو سیاسییەکان و کەناڵەکانی ڕاگەیاندن پێی وترا سستەمی نوێی جیهانی, ئەمەریکا لە ڕێگەی ئەو خەمایەوە بووە تاکە جەمسەری جیهان, لەناو ئەو چۆڵە دوکەڵە و قەسابخانەیە نیولیبرالیزم و باڵادەستی تاقانەی ئەمەریکا لە دایك بوو, لە ژێر ئەو خەمایە نزمەکی تازەی جیهانی لە دایك بوو ئەمەریکا تیایدا بووە کۆگای بە هێزی جیهان, لە بەرامبەر ئەم خەبەدەستەوە دانەی عێراق هێزی ئاسمانییەکەی دەستکراوە کرا لە لەدانی خێپیشاندەرانی باشووری عێراق. لەو سەرو بەندەدا هێزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نوێنەری خێپیشاندەرانی باشوور بکەن, هەکارەکێشی باڵا دەستی ئاراستەی ئیسلامی سیاسی بوو لە ڕاپەڕینەکیان. لە دوایدا لە ساڵی 2003 ئەمەریکا ئەو ژەهرەی بە ناچاری نێش کردو عێراقی لەسەر سینیەکی زێڕین پێشکێشیان کردەوە, بە مەش لە قەتڕگاکان زیاتر تۆڕەی لە خەڵکی عێراق کردەوە, وڵاتی بەرەو جەهەنەمی ترسناکتر لەوەی سەدام بردەوە.

ڕاپەڕینی باشووری عێراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دەت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە بریندارای لە ریزە دورو درێژەکاندا بە دوای یەك, دۆڵی مەرولەن, بە بریندارای و سیمای دوکەڵاوی چەکنەوە, بە سەری شۆڕەوە, بە سکی برسی و جەستەی تەك شکاوەوە ملی ڕێگایان بەرەو ناو عێراق گرتەتە بەر, وە چ کەسوکاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری کوێتەوە تا بەسرە کۆنتەوە بە هەواڵپرسی

ڕۆکانیان, لەو کاتەدا سەربازێك بە لەدانی گولەیەك بە وەنەی سەدامەوە چەخماخەی راپەڕین لەدەدات, بەدەنگی دەشلەقینەوە.
وەك دەگوترێنەوە لە 1ی ئازار ئەفسەرێك لە شارچكەی زوبەری سونی نشینی سەر سنوری كوەیت بە پەوە نانی گولە بە وەنەكەی سەدامەوە گەی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, لە لایەكی دیەوە دەڵێن بەیانی زووی ڕۆژی هەینی ڕێكەوتی 1ی ئازاری 1991 لە گەڕەپانی سەعد لە شاری بەسرە, سەربازێك كە لە شەڕی كوەیت بە دەماوی گەڕابووەوە, لە داخی ئەو هەموو نەهامەتیەی لە شەڕ بینیبووی, گولەیەكی نا بە وەنەكەی سەدامەوە و گەی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, هەردووڕوداوەكە لە پارێزگای بەسرا و هەمان ڕۆژ رویاندا. پەی دەچێت شیعەكان بەیە باسی ئەوەی زوبەر نەكەن چونكە شارەكەی سونی نشینە. هەمان ڕۆژ شارەكانی بەسرەو میسان و كەربەلا كەوتە دەست خەپیشاندەران, دواتر نەجەف و كەربەلا و دیوانیەو سەماوەو حیلەو كوتیشی گرتەوە, لە ماوەیەكی كەمدا تەواوی باشووری عێراق هەمووی كەوتە دەست خەپیشاندەران, تا راپەڕین گەیشتە شارەكانی عەزیزیەو مەحمودیەی ڕۆخی بەغدای پایتەخت, بە گشتی راپەڕین 14 پارێزگای گرتەوە بە كوردستانیشەوە.
لە ڕۆگای سنووری ئێرانەوە هەزە شیعەكانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە زوو هاتنە ناو عێراقەوە, بە ڕێكخستنی خەپیشاندەران, دیارە لە زووكەوە لە ژێر فەرماندەیی قەرارگای نەسری سوپای پاسداران ئامادە كرابوون.

راپەڕینی كوردستان

لە 4ی مانگ كە عێراق لە ژێر خەمۆكەی بیابانی سەفوان تەسلیم بوو, لە بەرامەردا گەڕپی سەوزی بە هەڵكرا بە ئەوەی راپەڕین سەركوت بكات. لەو چركە ساتەوە قەناغی سەركوتكردنی راپەڕین لە باشوور دەستی پێكرد, هەمان ڕۆژ لە خەباتەوە راپەڕین گەیشتە كوردستان, ڕۆژی دواتر بە دەروازەی رانیەیا كەپەی سەند, لەرەدا دەبینین هیچ دەست پێشخەرییەك نیە بە راپەڕین لە كوردستان بگرە كات لە دوای باشووری عێراق و هەڵكردنی گەڕپی سەوزی هاوپەیمانانەوەیە بە سەركوتكردنی راپەڕینی باشووری عێراق.
لەوكاتەدا ئێران فشارەكان لەسەر هەندەك لە سەركردەكان كورد توند دەكات تا بڕیارەكی دیكە بكەنەوە فشار لەسەر هاوپەیمانەكانی لە باشووری عێراق كەمبەتەوە, نامەو هەواڵكانی ئەوكات ئاماژەی وایان تێدایە. ئەگەر راست بن و لە پشكنینی كاربانی دەرچن, لە كاتێكدا زەمینەی راپەڕین دوای ڕێكەوتنی سەفوان و دەستكراوە كردنی هەزی

ئاسمانی عێراقی بۆ سەرکوتکردنی راپەڕین لاواز بوو, وەلێ کێشەك ئەنجامی دا, ئیتر هێزەکانی بەرەی کوردستانی دوای کۆتن, هەرچەندە هەندێك لایەن وەك ینك, حشع, کۆمۆنیستەکان, و ..... لەدوای لەدانی عێراقەوە گیانەوە ناوخۆ لە جوڵەدا بوون.
ئەگەر راپەڕین لە کوردستان وەك باشووری عێراق سەرکوت بکرابایا بۆ دەستکۆتەکانی کەنارو, کە کرا وەلێ کەنارو مایەکی هێنایەوە, وەك هەڵبجەو ئەنفال ئەندازیارکێشی وەك تاوانکانی هەڵبجەو ئەنفال و حاجی ئۆمەران کە هێی بوو خەی دەشاردەوە, وەك ئەو تاوانانە هەتیو و بێکەس سەری دەنایەوە, کەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد, بگرە بەگژنامەی قولابیشیان بۆ پاکانە کردن لەی دروستە کرد.
تا ئێستا هیچ بەگژیەکی بۆاو کراوە نییە هیچ هێزکی کوردی پێش ئەو مەژووە" راپەڕینی بەسەر1-3-1991 "بانگوازی بۆ راپەڕین کردبێت, ئەوەی هەبووە جوڵەو پەیوەندیکردن و خۆ ڕێکخستنەوە بووە, لەو بۆ ئومێدییەی تەی کۆتبون وەك خەیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بەڕین ئاش بەتاڵ., دەشێت دوای گرتنی کوێت وەك خوێن جمانی بهارانە ئومێدکیان پەیدا کردبێت لایەکیان لە بکرێتەوە, منداڵکیش بەو کەم هەشیەی خەیەوە بایی ئەوە ژیری هەبوو, دوایی حەقدەی جەنیوەری کە دەست بە لەدانی عیچراق کرا 1991 ئەگەرەك بە روخانی رژێم و راپەڕین لەناو کەمەك ئەگەری دی دابنێ.
بە بۆای ئەوە راپەڕینەك دوای ئێم هەموو روداوە گەرم و شکستە مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وە ئەندازیارکێشی بە خەیان فیشەکیان نێتقاندبێت؟؟ ئازیزکیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟؟.
هەموو کەس لە تاریك و ڕوونی شەبەقی بەیانی پێنج شەممەی ڕکەوتی 17-1-1991وە دەیزانی سەدام لە شکستێ, چاوکان دوکەڵ و ئاگری فڕۆکانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون, لەبان خانووکانەوە چەپڵیان بۆ لەدەدرا, ئێم بیرکردنەوەیە عەقڵکی خاریقی ناویست, تەنانەت ئەوەشی سیاسەتی نەکردبوو لە ژیانیدا بۆ ئەنجامێ گەیشتبوو, جاشکانیش لەوە تێگەیشتبوون دەبوایا خەیان بۆ لایەکدا بدەن, ئاخر ئەوان راستە ئاخوێیان لای رژێم بوو, بەڵام هەریەکیان کلکیان بۆ لایەنکەوە بەسترا بوو.

راپەڕین و دەستکۆتکانی

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو تاوانی هەڵبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هێشتا شوێن بزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی

هێرشبەر لە زەینی خەڵکدا مابوو, هێشتا دوکەڵی کیمیاوی و تۆپ و تەزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بیرچاوان بوو, هێشتا خەڵك بە دوای چارەنووسی ئەنفالکراوانەوە بوون بە زیندویی, هێشتا ترس و لەرزی فەی دانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە کێپتەرەوە لە زەین و هێشدا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق. حوسێنی زیندوو" حوسێن کامل" گولەی تانکەکەی کە نای بە حوسێنی مردووە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو. کوژرانی 5000 بەعسی لە راپەڕین بە کوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەک دراوەو, ئەم دوو وێنە تراژیدیایە ئێستا و 88 خەڵکیان هاندا کەو بکەن. لە سەرتادا هێزەکانی بەرەی کوردستانی لە ناو شاری هەولێر ڕێگری تونديان لە خەڵك کرد شار بجێ بهێڵن, ئەمە تا بەرە بیان بە ئەتەمبیلی پێ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ ڕەشەوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, ڕێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەلە کە گولەی تۆپەکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو ڕێگرکەران هەڕاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر ڕێگای خێی کردەوە, لەڕشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو ڕۆژدا بووونە قوربانی لە ئێستەی ئەوانیە کە ڕێگریان کرد.
خەڵك بە بیجێ هێشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کەوە, دوای تەنها چوار ڕۆژ, داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان.5ی ئەپرێل بەیارەکی هەشت خانەی بەناوی بەیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بە پاراستنی خەڵکی سڤیل, بەمەش کەوە بووە هەکاری گەانکاری بە یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا لە باشووری کوردستان. هەیجێ و ئەنفال لە کاتی خێدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کەوە کە ڕوحی هەیجێو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هەنایە دەنگ=.
راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەلە شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن. دوو هەکاری دواتر هاتنە پێشەوە شەی کەو و بە رادەی کەمتر ئەزمە و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان سەڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەاو گەرمیان, هەموو ئەمانە سەرکەوتنەکانی کەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.
کەواتە لە راستیدا هەر ئەمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کەوەی ملیەنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری ڕەنج و تێکۆشای هەموومانە, نەك بێشداربووانی کەبونەوەکانی فەیلەقی نەسر لە کرماشانو بە دەست لەدان بە هاوکاری پاشکەکانی ئێران لە باشوور جوەیان کرد.

هەموو رووداوەکان ئاوە دەرخەن, دەستپێکی راپەڕین لە عێراق و کوردستان خەرسکی بووە و ئەنجامی رق لە شکست و سەرکوت, نەك ئەنجامی نەخشە و پلانەکانی کەبونەوەکانی کرماشان.

ئایا سۆسیالیزم لە ئەراندا دادەمەزرێت؟.. 3.. حەمید تەقوایی

(بەشی سێیەم)
دیمانەی حەسەن ساڵحی لەگەڵ حەمید تەقوایی لە کەناڵی ئاسمانی کەناڵ جەدید
وەرگێڕانی :کاوە عومەر

حەسەن ساڵحی: یەکێک لە خاڵە سەرکییەکانی باسەکەت لە سیمینارەکەدا شۆشی ئینتەرنێت یان شۆشی پیشەسازی چوارەم بوو. بەچی ئەم پەرسەندنە بە شۆش ناودەبەن؟ وە بەچی شۆشی چوارەم؟
حەمید تەقوایی: لە سێ سەدەی ڕابردوودا بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی چوار بەربەستی تێپەڕاندووە. داهێنانی بزوێنەری هەڵم لە کۆتایی سەدەی 18 کە لە ڕاستیدا سەرەتای شۆشی پیشەسازی و بەهێزکردنی بەرژوازی بوو، دووەم شۆشیش شۆشی کارەبایە کە لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمدا ڕوویدا، لە ساڵکانی ناوەڕاستی سەدەی بیستەم، ترانسیستەر و کۆمپیوتەر داهێنران، کە بە شۆشی دیجیتاڵی ناسراوە، دواجاریش لە کۆتایی سەدەی بیستەمەوە سەرهەڵدانی وەبی جیهانی و ئینتەرنێتی بەخێوە بینی، کە پێی دەوترێت شۆشی ئایتی یان شۆشی ٤.٠ کە تا ئێستاش بەردەوامە. ئەمەش شۆشکە چونکە گۆڕانکارییەکی چەنایەتی و بازدانێکی نێک تەنها لە پیشەسازی و ئابووری بەکو لە هەموو پێوەندی و پکەوە بەستنە کۆمەڵایەتییەکاندا دروستکردووە.
حەسەن ساڵحی: سەرمایەداری چەندین شۆشی تەکنەلەجی تێپەڕاندووە و ئێستاش هەر بەردەوامە. شۆشی ئینتەرنێت چ جیاوازێ لە ئاوگۆڕکانی ڕابردوو؟
حەمید تەقوایی: ئەم شۆشە لە ڕووی چەنایەتییەوە لە زەر ڕووەو

جیاوازی یەکەم ئاوگەی پیشەسازییەکانی ئابردوو. جیاوازی یەکەم ئەوەیە کە ئینتەرنێت نەک تەنها مەیدانی ئابوری و بەرهەمهێنانی گەیەوە، بەکو تەواوی پەیوەندی و ژیانی کۆمەڵایەتی گەیەوە. بزوێنەری هەم و کارەبا لە بنەڕەتدا خاڵی وەرچەرخانێک بوون لە هەزی بەرهەمهێنانی مرۆڤدا کە کاریگەری زۆری لەسەر بارودۆخی ماددی ژیان و خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی هەموو ئینسانەکان هەبوو، بەڵام کاریگەرییەکانی شۆشی چوارەم تەنها لە بەرهەمهێنان و خۆشگوزەرانیدا سنوردار نییە، بەکو لە بنەڕەتدا پەیوەندی و پەکەوە بەستنەوە و ناسنامەی کۆمەڵایەتی خەکیان گەیەوە. خاەکی تر ئەوەیە کە ئەم پەرسەندنە بە خراپییەکی بە وێنە بەرەوپێش دەچێت و پەرەدەسێنێت. ئەوەی پێی دەوترێت شۆشی ٤.٠ واتە ئەم پەرسەندنە کۆتایی نەهاتووە و دەبێت چاوەڕێی ٤.١ و ٤.٢ و هتد بکەین. شۆشکی بەردەوامە.

ئەم شۆشە کە بە شۆشی ئەلیکترۆنی و ئینفورماتیکیش ناودەبرێت، هەم لە ڕووی ئابووری و هەم لە ڕووی زیادبوونی سەرسوهێنەر لە هەزی بەرهەمهێنان و بەرهەمهێنانی کار و هەروەها لە ڕووی کاریگەریە سیاسی و کۆمەڵایەتییە زەبەلاحەکانییەوە، بەراورد ناکرێ بە پێشوگەکانی ئابردوو. وە بە بەوای من لە هەر زەمانێکی تر هەلومەرجی بە سیالیزمی تێخساندووە.

حەسەن ساحی: بە دیاریکراو، لەووی ئابووریەوە تایبەتمەندیەکانی شۆشی پیشەسازی چوارەم چین؟

حەمید تەقوایی: خاڵی یەکەم ئەوەیە کە ئەم گەانکاریەی هەزی بەرهەمهێنان بە شێوەیەکی بەرزەوە زیاد دەکات. واتە گۆشکردنێک لاگەڵ بەرئەنجامی چەند لەسەدی(فراوانبوونی ئەندازەیی) و نێک زیادبوونی وردە وردە بە ڕێژەیەکی جێگیر (هەکشانی ئەندازەیی). گۆشەی هەزە بەرهەمهێنەرەکان و زیادبوونی بەرهەمهێنانی کار لە چەند دەیەی ئابردوودا چەند جین جار سەدەی ئابردوو زیاتر بووە.

بە نموونە هەرچەندە پیشەسازی ئۆتۆمبێل لە سەد ساڵی ئابردوودا وردە وردە گۆشەی کردووە، بەڵام گەانکاریەکی چەناێتی نەکردووە. کارەباش هەر وەک خۆیەتی. بەڵام لە دوای داهێنانی ترانسیستەر و شۆشی دیجیتاڵی لە نیو سەدەی ئابردوو تا ئەمڕۆ، هەم بەی میمەری و هەم خراپی حیساباتی کۆمپیوتەر هەر دوو ساڵ و نیو جارێک دوو هێندە زیادی کردووە. واتە هەر دە ساڵ جارێک ٣٢ جار! ئەم جارە گۆشکردنە جێگەی سەرسوەمان و بە وێنەیە. ئەمەش بەو مانایەیە کە هەزی بەرهەمهێنان لەو بوارانەی کە کۆمپیوتەر و تێبەت بەکاردەهێنن (نزیکەی هەموو بوارەکان) دەتوانێت بەو پێیە زیاد بکات.

ئەمە ئەم پشکوتنە بە تایبەتی لە پیشەسازییەکانی کۆمپیوتەر و

ئەلیکترۆنیدا دەبینین (وەک کۆبەت، مۆبایلە زیرەکەکان، تەلەفزیۆنی زیرەک، تابلێت، ئامێری دەنگی، بەرهەمهێنان و دابەشکردنی مۆسیقا، فۆتۆگرافی و ڤیدیۆگرافی و هتد). یەکێم کۆمپیوتەر لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا کەشی دەیان تەن بوو و تەنها لە پیشەسازیە گەورەکان و هێندەک زانکۆ و کاروباری حکومەتدا بەکاردەهێنرا. لە ماوەی کەمتر لە ٢٠ ساڵدا کۆمپیوتەری سەر مێزمان هەبوو کە دەیان هێندە زیاتر مەمووری و هێزی کۆمپیوتەریان هەبوو. وە ئەمڕۆ هێزی مۆبایلە زیرەکەکان کە لە ڕاستیدا کۆمپیوتەری گیرفانن، زۆر زیاترە لە گەورەترین و بەهێزترین کۆمپیوتەرەکانی بیست ساڵ لەمەوبەر. ئەمە لە کیلۆبایتەوە بۆ تێرابایت و لە کیلۆهێرتزەوە بۆ گیگاهێرتز. هاوکات نرخی بەرهەمە ئەلیکترۆنیەکان بەردەوام لە دابەزیندایە.

ئەم پەرەسەندنە تەنیا لە پیشەسازی ئەلیکترۆنیدا سنووردار نییە. ئەم گەشەکردنە خێرایە لە پیشەسازیەکانیشدا دەبینرێت کە کۆمپیوتەر و کۆبەتیان بەکارهێناوە. لە ساڵی ٢٠١٤ ئامارێک باوکرایەوە کە دەریخستووە "ئینسانەکان لەو کاتەوەی بە یارمەتی کۆبەت کاردەکەن بۆ ٨٥٪ی کارامەتر بوون لەو کاتەی کە بەبێ کۆبەت کاریان دەکرد". ئەمەش بۆ واتای زیادبوونی ٨٥٪ هێزی بەرهەمهێنان دێت. ئەم گەشەکردنە بۆ مانایەیە کە هێزی کار دەتوانێت بۆ ٨٥٪ی کەم بکاتەوە، بەڵام ٨٥٪ی بەرهەمهێنان وەک پێشوو دەبێت. لە سیستەمی سەرمایەداریدا بگومان سەعاتەکانی کارکردن کەم ناکەنەوە، بۆ زیادکردنی ٨٥٪ی قازانج و بەهرەکێشی خێرا کارەکانیان دەردەکەن! بەڵام گرنگ ئەوەیە کە لە ڕوانگەیەکی بابەتییەوە ئۆگاری پاراستنی قەبارەی بەرهەمهێنان هەیە لەگەڵ ئۆگاری کەمکردنەوەی کاتەکانی کارکردن بۆ کەمتر لە ٤ کاتژمێر لە ڕۆژێکدا. ئامارێکی دیکە باوکراوەتەوە کە دەریدەخات لە پیشەسازی ئۆتۆمبێل لە ئەمریکا، دوای بەکارهێنانی کۆبەت، هێزی بەرهەمهێنانی ساڵانە بۆ ٨٥٪ی ٣.٣٪ زیادیکردووە. واتە هەر ١٠ ساڵ جارێک هێزی بەرهەمهێنان دوو هێندە زیاد دەکات! لە ساڵی ٢٠١٣ دەسەڵاتدارانی چین ڕایگەیاند کە ٨٥٪ی گەشەی پیشەسازی کۆبەت لەم وڵاتەدا زیاتر لە ١٠٪ بووە لە ساڵێکدا. واتە گەشەی ئەم پیشەسازیە بۆ ٨٥٪ی زیاتر لە ١٠٠٪لە دەیەی ڕابردووداە.

کاریگەریەکی دیکەی گرنگی شۆڕشی چوارەم، ئیمکانیات و گەشەکردنی بەرهەمە تاکەکەسیەکان (پیشەسازیەکانی ناوخۆ) بە بەکارهێنانی سۆشیال میدیایە. بۆشکی گەورەی کەمۆگۆ توانیویەتی بەرهەم و خزمەتگوزاری پێشکەش بکات، کە لە ڕۆگەی کارکردن لەگەڵ کۆمپیوتەرەوە مەیسەر بووە، لە سۆشیال میدیادا. هەر لە

بەرگدروویەوە بە فەرکردنی زمان و مۆسیقا، هاوڕێکاری دادوەری و یاسایی، تا دەگاتە فڕۆشتنی بەرهەمی دەستی، تا دەگاتە چاککردنەوەی کەرەستەی ناوماڵ و هتد.. لەم بوارەدا بەتایبەت شەوازی بەرهەمهێنانی زیادە (additive manufacturing)
بە یارمەتی ئامێری چاپی سێ ڕەهەندی3D Printers
پڕینتەری سێ ڕەهەندی گەورەتر و ئەنجامدانی کاری جۆراوجۆر لە بەرهەمهێنانی بەرهەمەکاندا پێکهێناوە. ئەم ئامێرانە دەتوانن لەسەر بنەمای بەرنامەی کۆمپیوتەر یان ئەپی تایبەت کاربکەن و کەرەستەی خاوی هاتوو خەیان بگۆڕن بە بەرهەمی جۆراوجۆر، لە کۆپاڵی پلاستیکییەوە بە کۆپاڵی دار و کانزا و هتد. ئەم بەرهەمانە بەپێی ئەو بەرنامەیەی کە بە چاپکەرەکان دراوە بە سەرپەرشتی تەنها یەک کەس و بە وردی ملیمەتر کاردەکەن. بەکارهێنانی ئەم ئامێرانە لە بەرهەمهێنانی ماڵەوە و تەنانەت لە کارگەکاندا بە خێرایی زیاد دەکات.
لە شەشە پیشەسازییەکانی هابردووداە ئەم خێراییە غەل ئاسا و بەپاڵەیمان لە زیادکردنی بەرهەمهێنان و هەزی بەرهەمهێنانداە نەبوو. ئەم پەرەسەندنە بەو مانایەیە کە ئەگەرەکی بابەتیانە هەیە بە بەرهەمهێنانی بەرهەم بە دابینکردنی پێداویستییەکانی جەماوەرەکی زۆری خەڵک بە چەند سەعاتێکی کەم لەکاتی کارکردن لە ئەمەداە. ئەمە ئەم پێشکەوتنانە خەیان لە سامانی فەلەکیی نوخبەی دەسەاتداردا دەردەخەن (بەپێی زانیارییەکانی ئەکسفام، لە سەردەمی پێتای کەرەنادا، کەی سامانی دە لە ملیاردەر سەرکییەکانی جیهان زیاتر لە دوو هێندە زیادیکردووە)، لە کاتێکدا لە هەووی بابەتییەوە تەواو ئەگەری ئەوە هەیە کە بەرهەمە خێراکردنی هەزی بەرهەمهێنانی ئینسان دەبە وەربگەڕێت بە کەمکردنەوەی بە وەنەی کاتەکانی کارکردن و باشترکردنی دەستبەجێی ئاستی خۆشگوزەرانی گشتی خەڵک. ئەمە ئەم ئەگەرە بە کردەوە لەتوانادایە، لە کاتێکدا ٥٠ ساڵ لەمەوبەر وا نەبوو. شەشی دیجیتاڵی و شەشی ئینتەرنێت وایکردووە کەئەم کارە لەتوانادا بێت.
ئاڵوگۆڕێکی دیکەی گرنگ ئەوەیە کە زەرەک لە خزمەتگوزارییەکان و تەنانەت کاکانیش بوونەتە خەڵایی. وەک نموونە بەرهەمهێنان و فڕۆشتنی ئینسایکلۆپیدیا یان دائیرەی مەعاریف کە پیشەسازییەکی چەند ملیار دۆلاری بوو لە جیهاندا، ئەمە بە خەڵایی لەبەردەستی هەموواندایە لە شەوەی ویکیپیدیادا. ئینسایکلۆپیدیایەک بە کوالیتی بەرزتر و زانیاری گشتگیرتر و زۆر ئاسان بەردەستە لە گەورەترین ئینسایکلۆپیدیای چاپکراو، بەڕکێی بە وەنەی زانیاری دەخاتە بەردەستی هەمووان و هەموو ڕۆژێک و هەموو کاتژمێرێک نوێ

دەکرێتەوە. نزیکەی ٤٠ هەزار کەس خەبەرخشانە و بەردەوام و ملیۆنان کەس لەسەر بنەمای کەیس بە کەیس زانیاریەکانی ویکیپیدیا زیاد دەکەن و دەستکاری دەکەنەوە. بەم شێوەیە ئەم پیشەسازیە بە تەواوی لە ژێر کۆنترۆڵی بازاڕی سەرمایەدارچووە و یاساکانی قازانج بەڕێوەی نابەن.
پیشەسازی بەرهەمهێنانی فەرهەنگ بە تەواوی بە هەمان شێوە پارێزی سەندووە. ئەمڕۆ لە بەرامبەردا گۆڕانکاریەکی چۆنایەتی لە زانست و زانیاری گشتیدا دروستکردووە. هەر کەسێک بەرامبەر بە ملیۆنان بەرگی کتێب لە مۆبایل و لە گیرفانی خۆیدا هەڵدەگرێت، کە دەتوانرێت بە سەری پەنجەیەک دەستی پێ بگات.
هەروەها زۆرێک لە ئەپ و پلاتفۆرمەکانی سۆشیال میدیا بەخۆڕایین. هەر ئەم سکایپە کە بەرنامەیە تەمەن دەکەین، پەیوەندی تەلەفۆنی لە هەر شوێنێکەوە بە هەر شوێنێکی جیهان، یان تویتەر (X Network)، تەلەگرام، فەیسبووک، ئینستاگرام و هتد، بە خۆڕایی بەردەستە بە هەموو بەکارهێنەران. هەروەها پیشەسازی مۆسیقا – بەرهەمهێنانی مۆسیقا و دابەشکردنی مۆسیقا – فۆتۆگرافی و چاپکردنی وێنە و تا ڕادەیەکی زۆر سینەرکردنی فیلم و بەرهەمهێنانی ڤیدیۆ بە کردەوە بووەتە خۆڕایی. زۆر کەس ساڵانێکە تەمەن و سی دیسان نەکەیوە. بە بینینی فیلمەکان پەویستت بە "DVD" یان "VHS" نییە. وێنەگرتن و چاپکردنی وێنە و تێنانەت دروستکردنی ڤیدیۆ و فیلمی خۆزانی بەتەواوەتی خۆڕایی و فیلمی فۆتۆگرافی و هاتن و چاپکردنی وێنە بە تەواوی و تا ڕادەیەکی زۆر فۆتۆگرافی خۆزانی و کامێرای ڤیدیۆیی، هەم زیادە و هەم لەناوچوون. پەموانییە نەوەی Z تێنانەت ناوی ئەم جۆرە بەرهەمانەشی بیستبێت.
هەروەها خزمەتگوزاری پەروەردەیی لە چەندین بواری جیاوازدا لە ئینتەرنێت و یوتیوب بە خۆڕایی بە هەمووان بەردەستە. هەر لە وانەوتنەوەی هەموو جۆرە پیشەیەکەوە تا دەگاتە چشت لێنان و وەرزش و ئیسراحەت و چنین و باخەوانی و گوڵ چاندن، بە فێرکردنی زمانە جیاوازەکان و پیشەسازی تەکسی و زانیاری گەشتیاری و گەشت و نەخشەی شار و شەقامەکان، تا دەگاتە چاککردنەوەی ئۆتۆمبێل و کەرەستەی ناوماڵ و هتد. هتد. .
نموونەی زۆرن، بەڵام ئەم نموونانە بەسە بە ئەوەی هێوای گەشەسەندنمان پیشان بدەن: پرسەی بەخۆڕایی بوون و لە ئەنجامدا وازهێنان لە کاڵا و خزمەتگوزاریەکان لە ڕەسا و پەیوەندیەکانی بازاڕی سەرمایەداری.
لایەنگری تری نەهێشتنی نوێنەرگەکانی لە پەیوەندی نێوان بەرهەمهێنان و بەکاربردندا.

بۆ نمونە لە پێشسازی گەشتیاریدا دیاردەیەکی نوێمان هەیە بە ناوی airbnb کە ڕێگە بە گەشتیاران و گەشتیاران دەدات ئاستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ ئەو کەسانەدا بکەن کە دەیانەوێت خانووکانیان بکرێ بگرن. هەتلەکان ژمارەیەکی زۆر لە کەیارکانیان لەدەستداوە، چونکە خەڵکێکی زۆر لە وەرزی گەشتیاریدا بەم شێوەیە گەشت دەکەن. بگومان هەندێک کۆمپانیا پەیوەندی نێوان گەشتیاران و خاوەن خانووکانیان قەرخ کردووە، بەڵام بوونیان بە تەواوی پێویست نییە. بنەمای کارەکە بریتییە لە ئەپێک یان پڕۆگرامێکی کۆمپیوتەر کە پێویستی بە خاوەنکار و تەنانەت مرۆیی بەڕێوەبردن و کۆنترۆڵکردنی نییە.

نموونەیەکی دیکەی گەورەی لەم بوارەدا تاکسی ئینتەرنێتییە، کە "ئوبەر" گرنگترین ئەپی تەدایە. ئوبەر تەنها بەرنامەیەکی کۆمپیوتەرییە کە بە تەواوی بەبێ بەڕێوەبەرایەتی مرۆڤ و کارمەند و فەرمانگە و بیرۆکراسی کاردەکات. تەنانەت پێویست ناکات تەلەفۆن بە کەسیش بکەیت. تۆ بەرنامەکە لە مۆبایلەکەت دادەبەزێنیت و سەرچاوە و شوێنی مەبەستت دەنووسیت. ئەو شۆفێرانەی دەیانەوێت لەگەڵ ئوبەر کاربکەن پشتر زانیارییەکانیان داخڵ کردووە. ئەم بەرنامەیە ئاستەوخۆ سەرنشین بە شۆفێرەوە دەبەستێتەوە و پێویستی بە هیچ جۆرە ناوەندگیر و بەڕێوەبردن و کاری ئۆفیس و بیرۆکراسی و لە پلەی یەکەمدا خاوەنی بزنسکە نییە. خاوەنی فرە ملیاردێری کۆمپانیای ئوبەر لە ئاستیدا خاوەنی بەرنامەیەکی کۆمپیوتەرییە و ئەوە تەواو. ئەپی ئوبەر هاوشێوەی Airbnb بەدەر لە ناوەندکان، واتە ئەو سەرمایەدارانەی کە لەگەڵ هەر کڕین و فرۆشتنێکدا قازانج دەکەن و ئاستەوخۆ کەیار و فرۆشیار بەیەکەوە دەبەستێتەوە. لێرەشدا دەبینین کە پیشسازی تاکسی لە سایەی ئینتەرنێتەوە بەرەو ڕزگارکردنی خێی لە خاوەن سەرمایە دەڕوات.

لە هەموو ئەو نموونانەی سەرەوەدا ئەوەی بەرنامەی کۆمپیوتەریان ئەپلیکەیشن (ئەپکان) یەکلاکەرەوەیە. سیستەمی کارپێکردن ئەوێکی بەرچاوی دەزیوەتەوە نێک تەنها لە کۆمپیوتەر بەڵکو لە مۆبایلە زیرەکەکان و لە جی پی ئێس و لە ئۆتۆمبێل و لە تەلەفزیۆن و لە زۆرێک لە ئامێرەکانی ناوماڵدا، بە جۆرێک لەمەدا باس لە ئینتەرنێتی شتەکان دەکەن. ئینتەرنێت کە ئامێرە زیرەکەکان بەیەکەوە دەبەستێتەوە و هەماهەنگی دەکات.

شتێکی سەرنجڕاکێش کە پێویستە ئاماژەی پێبدەین ئەوەیە کە خەبەرهەمهێنان و پەرەسەندنی بەرنامەکانی کارپێکردن operating systemsدەتوانرێت لە ڕووی کەمایەتیشەوە و بەخێرایی ئەنجام بدرێت. لە ئێستادا بەرنامە گرنگەکانی کارپێکردن وەک لینوکسlinux

و فایەرفۆکسfirefox بەناو سەرچاوە کراوەنopen source، واتە کۆدەکانیان گشتیە و بۆ هەموو کەسێک بەردەستە. کۆمپیوتەرەکان دەتوانن بۆ خۆایی ئەم پڕۆگرامانە بەکاربهێنن و پڕۆگرامسازان دەتوانن تەواویان بکەن یان بۆپێی بەکارهێنانیان بیگۆڕن.
دوایین پڕۆسەندن بریتیە لە زیرەکی دەستکرد یان AI کە دەتوانێت کارکردی زۆرێک لە پیشەسازیەکان تێکبدات و کاری مرۆڤ بۆ کەمترین ئاستی کەم بکاتەوە لە بەرهەمهێنانی تەنانەت بەرهەمە فیکریەکانیشدا. بۆ نموونە AI دەتوانێت پێویستی زۆرێک لە ستافی پشت کامێرا و تەنانەت ئەکتەرەکانی پیشەسازی فیلمیش نەهێڵێت. ئەم پشهاتانە لە پێوەندیە سەرمایەداریەکاندا بۆ مانای زیاتر و زیاتری بێکاری و نائەمنی ئابووری دێت، لە کاتێکدا لە واقیعدا هێلومۆرجی بابەتیی کەمکردنەوەی کاتی کارکردن و زیادکردنی کاتی بەتاڵی خەڵک و زۆربوونی کاڵا و خزمەتگوزاری بوون.
ئەو ئاڵۆگۆڕانەی کە ئاماژەم پێدا بۆ پێچەوانەی پێوەندیە سەرمایەداریەکانەوە دێنن. ئەم پشهاتانە بۆ مانای گۆشەی بۆنەی هێزە بەرهەمهێنەرەکان و هێزی بەرهەمهێنانی ئینسانی و ئۆگەری کەمکردنەوەی بڕچاوی کاتکانی کارکردن و بەکەمایەتیکردنی پرسەی بەرهەمهێنانی کاڵا و خزمەتگوزاریەکان بەبێ ئەوەی پێویستی بە سەرمایەدار و تەنانەت بەکاربردن و بیرکراسی.
حەسەن ساڵحی: بنەما و ڕەگی ئەم ئاڵۆگۆڕە چیە؟ ئایا ئەمە قۆناغێکی تایبەتی گۆشەی هێزە بەرهەمهێنەرەکانە؟
حەمید تەقوایی: هێزە بەرهەمهێنەرەکان کە گرنگترین پایەی کارستەی بەرهەمهێنان، بە درێژایی مێژوو بەردەوام گۆڕیان کردووە. لە لێکدانەوەی کەتایبەدا هەموو خاوەنچارخانەکان و پێشکەوتنە ئابووریەکان و شێوەکەمایەتیەکان لە مێژووی مرۆڤایەتیدا بەهەی پڕۆسەندن و باشتربوونی هێزە بەرهەمهێنەرەکانەوە بووە.
بەڕای من ئەمە شاهیدی گۆشکردن و بازدانی بە پێشەوەی هێزە بەرهەمهێنەرەکانین. شێوشی پیشەسازی چوارەم نوێنەرایەتی کاریگەریی یەکلاکەرەوەی تەکنەلۆجیا و بەرهەمە زانستی و فیکریە مرۆیەکان دەکات لە بەرهەمهێنانی سامانی کەمایەتیدا.
نزیکەی ١٧٠ ساڵ لەمەوبەر مارکس لە تێبینیەکانیدا کە بە ناوی گروندریسە بۆاوکرایەوە، دوای بینینی یەکەم نموونەی داهێنانە تەکنەلۆژیەکانی وەک تەلەگراف و بزوێنەری هێم، باسی لە بڕچاو و گرنگی سەبارەت بە ڕۆڵی زانست و هزری ئینسان لە بەرهەم هێنانی پیشەسازیی گۆڕدا کرد . پێشبینی دەکات لەگەڵ گۆشکردنی تەکنەلۆژیا، بەرهەمە فیکری و زانستیەکان ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوە لە

بەرهەمهێنانـدا بگـۆن. دەشـێـت، زانسـتی کـۆمـەڵـایـەتیsocial intellect عەقـڵـی کـۆمـەڵـایـەتی لـە ئامرازەکـانی بـەرهـەمهـێنـان (ماشینـەکانی وەک ڕۆبـۆتـەکانی ئـۆمـەد)دا دیاری دەکرێت، ئـەمـش دەبـێتـە هـۆی کـەمکـردنـەوەی کـاتی کـارکردن لـە پیشـەسـازییـە گـەورەکانـدا و کـرێکاران دەگـەڕێت بـە سـەرپـەرشتیار و کـۆنـتـڕۆڵی بـەرهـەمهـێنان.
ئـەمـش شاهیـدی هـەمـان پـەرسـەندنین. پـەش شـەشـی ئینـتـەرنـێـت، ئامرازەکانی بـەرهـەمهـێنان لـە ڕاستیدا درێژکراوەی دەستی ئینسان بوون، ئـەمـە درێژکراوەی مـێشک و هزری ئینسانن، بـە بـڕوای مارکس، "ئـەنـدامـەکانی مـێشکـی ئینسـانن". ئـەو زانسـتـە کـۆمـەڵـایـەتییـە ئیـرادەداڕی کـە مـارکس باسـی دەکـات، ئـەمـە لـە ئـەپـکـانی کـۆمپیوتـەریـدا نیشـان دەدات، کـە ڕۆڵـی لـە بـەرهـەمهـێنـانـدا ڕۆژانـە گرنگتر و چارنووسسازتر دەبێت. مارکس دەڵێت بـەو پـێیـەی قازانجی سـەرمایـە پـێویسـتـە بـە کاری ڕاستـەوخـۆی کـرێکارانـەوە، میکانیزەکردنی بـەرهـەمهـێنـان و کـەمکـردنـەوەی کاتـەکـانی کـارکردن ئـەو هـێـلـومـەرجـە ماددییانـەن کـە دواجار "بناغـەی سـەرمایـەداری" دەتـەقـێنـنـەوە و دەیبـەن بـە هـەوادا. وە ئـەمـە ئـەمـە لـە بـەربـەسـتـی گـەڕانـکـارییـەکی لـەو شـێـوەیـەداین. شـەشـی پیشـەسـازی چـوارەم لـە تـەکنـۆلـۆجیـا و بـەرهـەمـە زانستی و فیکرییـە مـرۆییـەکان لـە بـەرهـەمهـێنانی سامانی کـۆمـەڵـایـەتیدا لـەکـەوتـەی یـەکلاکـەرەوەی هـەیـە کـە چیتـر لـەنـاو تـوخـمـی پـەیـوەنـدییـە سـەرمایـەداریـەکاندا جـێی نابـێتـەوە.
[وەرگـێڕانـەکـانی پـەیـوەسـت بـەو خـاڵـانـەی سـەرەوە لـە کتـێـبی (Grundrisse)ی مارکس لـە تـێبینییـەکانی ژێـرەوەدایە].

حـەسـەن ساڵحی: ئـەو لایـەنی ئابووری شـەشـی ئایتیتان بـە وردی ڕوون کردەتـەوە. لـە هـەمان کاتدا باست لـەوە کرد کـە ئـەم شـەشـە پـێکـەوە بـەستن و و پـەیـوەنـدییـە کـۆمـەڵـایـەتییـەکـانیش دەگـەڕێـت. تکـایـە ئـەم لایـەنـە زیـاتر ڕوون بکـەنـەوە. ئایـا لـە ڕوانگـەی کـۆمـەڵـایـەتی-فـەرهـەنگییـەوە ئـەم پـەرسـەندنـە لـەگـەڵ پـەیـوەندییـە سـەرمایـەداریـەکان لـە دژایـەتیدایە؟
حـەمید تـەقوایی: پایـەکی گرنگ و ناوازەی شـەشـی پیشـەسازی چوارەم، کـاریگـەریـیـە قـوڵـە کـۆمـەڵـایـەتی-فـەرهـەنگییـەکـانیـەتی.دەتوانرێت ئینـتـەرنـێـت بـە شـێـوەیـەکی لـە پـەیـوەنـدییـە کـۆمـەڵـایـەتییـەکـانی ئینسانـدا ناوببرێت. ئـەم شـێـوە کولـتـوورەکی خـۆقـانـدووە کـە پـەمـوایـە خـاڵی وەرچـەرخانـە لـە ژیانی کـۆمـەڵـایـەتی مرۆڤدا.
یـەکـەم کـاریگـەری ئینـتـەرنـێـت بـریتییـە لـە بـاوکردنـەوەی میـدیا و ڕۆکخراوە هـەواڵییـەکان. پـەش ئینـتـەرنـێـت هـەمووان دەبـوو ئاماژە بـە میـدیا و سـەرچاوە هـەواڵییـەکـان بکـەن کـە لـەلایـەن حکـومـەت و

سەرمایەدارە گەورەکانەوە قەرخ کرابوون. ئەمە هەمووان پێیامنێرن. بە یەکەمجار لە مێژووی مرۆڤایەتیدا هەموو هاوڵاتییەک دەتوانێت ملیۆنان گوێگری هەبێت. بە یەکەمجار دیاردەیەک کە پێی دەوترێت influencer کاریگەر، تەکنیکی گرنگی لە پشکۆتنە کولتووری و کۆمەڵایەتییەکاندا دەزیوە. لە تەمەنی گەنجیدا من و هاوتەمەنەکانی من ئەگەر بمانویستایە قسەی خەمان بگەیەنینە کەسێک یان کاریگەریمان لەسەر پشهاتەکان هەبێت، دەبوو دەستمان بە ڕێکخراو و ڕادیۆ و تەلەفزیۆن درێژ بکەین، یان ئەگەر لە ڕووی سیاسییەوە چالاک بووین، دەبوو سود لە پلاتفۆرمە حزبییەکان وەرگرین. ئەمە هیچ کام لەمانە پێویست نین. تەنها پێویستت بە مۆبایلێکی زیرەک هەیە بۆ ئەوەی دەنگتان بە گوێی هەموو جیهان بگەیەنن و کەسە هاوبیرەکانت لە دەوری خۆت کۆبکەیتەوە. دەتوانن نوێترین زانیاری دەربارەی ئاوگەڕە کولتووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی و هونەرییەکانی چوار گۆشەی جیهان بزانن و کەسانی دیکەی لە ئاگادار بکەنەوە.
خاڵێکی تر ئەوەیە کە ئینسانەکان لە ڕەگەی ئینتەرنێتەوە ژیانی تایبەتی خۆیان لەگەڵ یەکتردا هاوبەش دەکەن. ئەمە نەوەی Z، ئەو گەنجانەی لەگەڵ مۆبایلە زیرەکەکاندا گەورە بوون، ئەم کولتوورەیان هەیە. ئەم نەوەیە و زۆرێک لە بەکارهێنەرانی سۆشیال میدیا بە گشتی، لە ڕەگەی پلاتفۆرمی ئینتەرنێتەوە خەم و خۆشییەکانیان، ڕۆژی لەدایک بوون و زەماوەند و هەست و ئارەزوو و هەوراز و نشێوەکانیان لە ژیانی تایبەتی خۆیاندا دەخەنە بەر دەستی یەکتری. سۆشیال میدیا میدیای هەردوو هەواڵ و زانیاری کۆمەڵایەتی و کەسییە. بەم شێوەیە شوناسی لەکاڵی مرۆڤەکان سیمایەکی کۆمەڵایەتیشی بەدەستهێناوە.
بزانە مرۆڤ دوو جۆر ناسنامەی هەیە: ناسنامەی ناوچەیی یا ناوخۆیی و شوناسی گۆباڵ یا جیهانی. ناسنامەی جیهانی ناسنامەیەکی ئینسانی و گشتییە. بەڵام ناسنامەی ناوخۆیی لەسەر بنەمای خۆشەویستی و حەز و ئارەزووی تۆ بۆ ژینگەی ژیان و ئەزموونە کەسییەکانت دامەزراوە. حەز و ئارەزووت بۆ شوێن و شارەکەت، بۆ ئەو قوتابخانەیەی کە چووییتە لێی بوویت، بۆ یادەوەرییە هاوبەشەکان لەگەڵ کەسانی دەوروبەرت و هتد. پێت خۆش بێت یان نا، هەموو کەسێک منداڵێکی و تەنانەت ووکی ماڵەوە و ئاژەڵە ماڵییەکی زیاتر لە کەسانی تر خۆشدەوێت چونکە شایەتحاڵی گۆشکردن و گەورەبونیان بووە، لە نزیکەوە دەیانناسن و ئاشنا بوون لەگەڵیان. بەم مانایە شوناسی لەکاڵی لە جۆهەری خۆیدا مرۆڤە، بەڵام لە ڕووی مێژوویەوە لە ژێر بارگرانی ناسنامەی نەتەوەیی و میللی و ئایینی و ڕەگەزیدا شێوەنراوە و بەلادابراوە.
ئەمە ئینتەرنێت وایکردووە لایەنی مرۆیی ئەم شوناسە لەکاڵییە

زیاتر بەرچاو بکەوێت و سەرهەڵبدات و وەک پرسێکی کۆمەڵایەتی دیاری بکرێت. هەموو کەسێک دەتوانێت ئەزموونی تایبەتی خۆی و بەرژەوەندییە هزرییەکان و سەلیقەی هونەری و کەشە و نیگەرانییەکان و ئاسپاردە و دەنمایەکان و وەرزش و مۆسیقای دڵخواز و وێنە و ڤیدیۆ کلیپی خۆی و خەزان و هاوڕێکانی و هتد و هتد بۆیکەوە باس بکات و بۆم شەوێش، بۆ فراوانکردنی ئەو ناسین و ئاشنابوون و بەرژەوەندییەی کە سنووردار بوو بۆ بازنەی جوگرافی ژیانی هەمووان پێش سۆشیال میدیا لەسەر ئاستی جیهانی. ئەمە جۆرێکە لە هاوڕێیەتی و نزیکایەتی و هاوکاری لەسەر ئاستی جیهانی کە لە مەژوودا بە وێنەیە. بۆم شەوێ شوناسە لەکاڵیکان خۆیان لە بارگرانی ناسیۆنالیزم و ئایین ڕزگار دەکەن و دەبنە ناسنامەی ئینسانی-کۆمەڵایەتی. بۆ واتای لەکچوون و هاوڕێیەتی لە ڕووی بەرژەوەندی و بچووونی سیاسی-کۆمەڵایەتی و سەلیقەی هونەری و ئەدەبی و وەرزشییەوە، هەروەک چۆن بۆ کۆمەڵگەیەکی مەدەرن و مەدەنی گونجاوە و لەبارە.

لە لایەکی تریشەوە ناسنامەی جیهانی مرۆڤکان لەگەڵ ئینتەرنێتدا زیاتر بەرچاو دەکەوێت. بۆیە پێناسەکە، شوناسی جیهانی تەنیا دەتوانێت دوور بێت لە کۆنەپەرستی ناسیونالیستی-ئەخلاقی-ئایینیەکان و لەسەر بنەمای بەها مرۆییە هاوبەش و گشتگیرەکان بێت. بەهاکانی وەک ئازادی، یەکسانی، دادپەروەری، خۆشگوزەرانی، کەرامەتی ئینسانی و هاوشێوەکانی. ئەم بەهایانە زیاتر بەرچاو و بەربڵاوتر دەبن لەگەڵ نزیکبوونەوەی خەڵکی هەسارەکە لە ڕێگەی سۆشیال میدیا و بوون بە هەزمکەی گەڵانکاری لە کۆمەڵگەی جیهانیدا. لە سەردەمی بزووتنەوەی دەستبەسەرداگرتن occupy لە ڕۆژاوا و شۆڕشگانی بەهاری عەرەبی، و نموونە زیندووەکەی ئەمە، شۆڕشی ژنانی ژیانی ئازادی، ئەمە شاهیدی ئەم هاوپشتی و هاوڕێیەتییە جیهانییەین لە دەوری ئەو جۆرە بەهایانە.

کاریگەرییەکی دیکەی شۆڕشی ئینفورماتیک بریتییە لە پێشخستنی بەوێنەی تێگەیشتن و هۆشیاری گشتی لە ئەنجامی ئازادی و زانیاری ئازاد. جگە لە ئینسایکلۆپیدیا و فەرهەنگ و سەرچاوەی هەوا-زانیاری ئازاد، کۆمەڵێکی زۆبڵاح لە وتار، سیمینار یان وێبینار، دیبەیت و چاوپێکەوتنی پراکتیکی، کۆمەڵایەتی، سیاسی، هونەری و مەژوویی لە ئینتەرنێتدا بە زمانە جیاوازەکان بەردەستە. دەرئەنجامی کۆمەڵایەتی و کولتووری ئەمە بە نەوەی کۆتایی Z کە لە سەرەتای ژیانەوە دەستی بۆم زانیارییانە گەیشتوە، تا ئادیکی زۆر پێویستی بە پەروەردەی کلاسیک و تەنانەت ئەتریتەی بەساڵاچووان نییە. زانست و زانستی ئینتەرنێت جگەی ئامۆژگاری و زانیاری

گۆڕەکانی گرتۆتەوە. لە زەر بواردا ئەوە هەرزەکارەکانن کە دایک و باوکیان ئاگادار دەکەنەوە و فەریان دەکەن. لە پەروەردەکردنی منداڵ و ئامۆژگاری چشت لێنان و تێندروستییەوە تا دەگاتە زانیاری مۆژووییی و هونەری و ئەدەبی و هتد. جیاوازیەکان نامێنن چونکە هەموو کەسێک دەتوانێت بە فشاری پێنجەیەک ڕاستی هەموو بچووێن و بیرەکە و ڕێنمایییەک بپشکنێت. ئەمش لە بەرامبەردا دەسەڵات و هێزمووننی تایبەتی بەسەر خەڵکی ئاساییدا، و ئەتەریتەی حکومەتەکان وەک تایبەتمەندیە باوەکان بەسەر جەماوەری خەڵکدا لێناو دەبات و دەبێتە هەی یەکسانی و هاوتابوونی کولتووری-زانیاری لە هەموو کەمەڵگادا.

هەموو ئەمانە بەو مانایە کە ئینتەرنێت ناسنامەی کەمایەتی مرۆڤەکان بەهێز دەکات و تیشک دەخاتە سەر بەو ئاراستەیەی کە سۆسیالیستەکان زیاتر لە جاران دەیانەوێت. سۆسیالیزم واتە ڕێسنایەتی کەمەڵگا، واتە جێختکردنەوە لەسەر ئەوەی کەسایەتی و ناسنامەی مرۆڤەکان کەمەڵایەتییە. تەنانەت زمان و مۆشک و پەرسەندنی بایەلۆژیشمان قەرزاری ژیانی کەمەڵایەتین. سەبارەت بە میدیا ئەم ناسنامە مرۆییە زیاتر بەرچاو و تایبەتتر دەکات. سەبارەت لەسەر ناسنامەی نەتەوەیی-ئاینی دادنێت و تەنانەت شوناسی ناوخۆییش بەکەمەڵایەتی دەکات و بەم شێوەیە کولتوورێک دروست دەکات کە لە جەوهەرەکەیدا سۆسیالیستییە.

هەموو ئەو خانەی کە من ڕوونم کردەوە، بەتەواوی پێچەوانەی پێوەندییەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و لەگەڵ ئەو کولتووری کە لەسەر بنەمای کەبەکە و قازانج سازی دامەزراوە. ئە مێ سە ەمایە داری لە سە ە بنە مای یاسا ئابووری و ئەبژێکتیڤە کانی بازاڕ نییە ، وە ک ئە وان پێی دە ێن " دە ستی نە بێنراوی بازاڕ"، بە ێکو بە هێزی یاسا یاسایی و سزاییە کان، ێگری لە تێکچووننی پە یوە ندییە کانی سە ەمایە داری دە کات. قەدەغەکردنی بەرهەمهێنانەوەی بەبەرامبەر و دابەشکردنی بەرهەمە فیکرییەکانی وەک پڕۆگرامی کۆمپیوتەر، کتێب، مۆسیقا، فیلم و هتد، بەکاریی کرێکاران لە بڕی کەمکردنەوەی کاتەکانی کارکردن، پاراستنی یاسایی خاوەندارێتی تاکەکەسی لە بەرهەم و خزمەتگوزارییەکانی وەک ئەبەر و ئایربینب، کە پێویست دەکات نەخێر تەنها خاوەندارێتی بەنام وبەرهەنانیش.و هیچ کەنتێ و بڕەوبردنەکیان نییە و بە ئاسانی دەتوانرێت بە کۆپیکردنی ئۆپەک بەرهەمبهێنرێنەوە، ێگریکردن لە بەکاوکردنەوەی ئەو زانیاریانەی کە بە "نهێنی" دادنرێت وەک نایاساییکردنی ویکیلیکس و هتد و هتد، هەموویان ئاماژەن بە… هەوڵەکانی حکومەتەکان بە پاراستنی پێوەندییەکان کە سەردەمەکیان

بە تەواوی هاتووە
پەیوەندی سەرمایەداری زۆر توند و تۆ بە پشکۆتنە زانستی و تەکنەلۆژیەکانی سەردەمی ئێستا. شێوەی پیشەسازی چوارەم، وەک گەیانەکی خێرا و بەردەوام، بەیارە ئەم تەکنەلۆژیا بشکێنێت و خزمەت بە ژیانی خەڵکی گشتیی هەموو دانیشتوانی زەوی بکات. بەگومان ئەم پەرەسەندنە پێویستی بە شێوەکی سیاسی هەیە، بەڵام هەلومەرجی بابەتیی زیاتر لە جاران بە پێکهێنانی شێوەکی لەو شێوەیە. شێوەک کە ژیانی بەست لە سەرمایەدارە مفتەخۆرەکان و هەموو ئەو ئاسانکاریەی بابەتیانە بخاتە خزمەت کەسەکان.
حەسەن ساڵحی: دەست خۆش، لە بەرنامەی داهاتوودا دوا پرسیارەکانم دەکەم.

تێبینی:
وەرگێڕانی کارل مارکس (سەرچاوە: وەرگێڕانی ئینگلیزی لایەن گروندریس، چاپخانەی پێنگوین، ئۆنلاین)
grundrisse/index.htm/١٨٥٧/کار/…/https://www.marxists.org
"سروشت هیچ ئامێرێک دروست ناکات، هیچ لوکۆمۆتیڤێک، هێڵی ئاسن، تێلەگرافی کارەبایی، کارێکی ئۆتۆماتیکی و هتد. ئەمانە بەرهەمی پیشەسازی مرۆڤن؛ ماددە سروشتییەکان گۆڕاون بۆ ئەرگانی ئیرادەی مرۆڤ بەسەر سروشتدا، یان بەشداریکردنی مرۆڤ لە سروشتدا. ئەوان ئەرگانەکانی… مۆشکی مرۆڤ. بە دەستی مرۆڤ دروست دەکرێن؛ ئەوان هێزی بابەتیی زانینن. گۆشەسەندنی سەرمایەی جێگیر ئەوە نیشان دەدات کە زانینی کۆمەڵایەتی گشتی تا چەند بووەتە هێزێکی ڕاستەوخۆی بەرهەمهێنان، و لەرەوە تا چەندە بارودۆخی پرۆسەی ژیانی کۆمەڵایەتی خودی خۆی دووڕە لە ژێر کنترۆڵی عەقڵدا. بۆ پێیە بانگەشەی بە دەکرێت و دەگەڕێت. تا چەند هێزەکانی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی، نەک تەنها لە شێوەی زانین، بەڵکو وەک ئەرگانی دەستبەجێی پراکتیکی کۆمەڵایەتی، لە پرۆسەی ژیانی ڕاستەقینەوە بەرهەم دەهێنرێن."
لاپەڕە ٦٢٥-٦٢٦
"ئاوگەڕی کاری زیندوو بە کاری بابەتیی – واتە دانانی کاری کۆمەڵایەتی لە شێوەی دژایەتی لە نێوان سەرمایە و کاری کرێدا-گۆشەسەندنی کۆتایی پێوەندی بەها و بەرهەمهێنانی بەها. پێشگریمانەکەی بارستەی… کاتی کارکردنی ڕاستەوخۆ، بەی کارە بەکارهێنراوەکان، بە تایبەتە فاکتەری دیاریکەر لە دروستکردنی سامانداییە و هەرواش دەمێنێتەوە.

بەڵام تا ئەو ڕادەیەی کە پێشسازیی بەرفراوان گۆڕی دەکات، دروستکردنی سامانی ڕاستەقینە کەمتر پێوەستە بە کاتی کار و بڕی کارە کارپێکراوەکانەوە نەک بە هێزی ئەو هەکارانەی کە لە کاتی کاردا دەخرێنە جووڵەوە، "کاریگەری بەهێز". کە ئەم هەکارانە پێیان دەوترێت.
(گۆشەسەندنی ئەم زانستە، بە تایبەت زانستە سروشتییەکان و زانستەکانی دیکە، لە بەرامبەردا پێیوەندی بە گۆشەسەندنی بەرهەمهێنانی ماددییەوە هەیە.) بە نموونە کشتوکاڵ دەبێتە تەنیا بەکارهێنانی زانستی میتابۆلیزمی ماددە، [و] ئەو ڕێکخستن بە زۆرترین سوودی هەموو جۆستەی کەڕەگا. سامانی ڕاستەقینە- و پیشەسازی گەورە ئەمە ئاشکرا دەکات- لە ناڕۆژێکی ترسناکدا لە نێوان کاتە کارپێکراوەکان و بەرهەمهێنەکیدا دەردەکەوێت، هەروەها لە ناهاوسەنگییەکی چڕنایەتی لە نێوان کاردا، کە کورتکراوەتەوە بە ئەبستراکتێکی پاک و دەسکەات. سەرپەرشتی دەکات.
پەدەچێت کار زۆر لە پرسەی بەرهەمهێنادا نەماوە. بەڵکو مرۆڤ وەک پارێزەر و ڕێکخەرێک زیاتر لەگەڵ خودی پرسەی بەرهەمهێنادا کارلێک دەکات.
لاپەڕە 624
"سەرمایە خۆی دژایەتییەکی جوڵاوە، [بەو پێیەی کە فشار دەخاتە سەر کەمکردنەوەی کاتی کار، لە کاتێکدا لە لایەکی دیکەوە کاتکانی کار وەک تاکە پێوەر و سەرچاوەی سامان سەیر دەکات. لەڕەوە کاتکانی کار بەپێویستی کەم دەکرێتەوە ڕێگەی پێدەدات زیادەیی زیاد بکات." لەڕەوە، پێوانە زیادەکان دەکاتە مەرجێک- بابەتی ژیان یان مردن- بەشتە سەرکییەکان.
بەیە سەرمایە لە لایەکەوە بانگەوازی ژیان دەکات بە هەموو هێزکانی زانست و سروشت، وەک پێکهاتەی کەڵەکەیەتی و پێیوەندییە کەڵەکەیەتییەکان، بە ئەوەی دروستکردنی سامان تاڕادەیەک سەربەخۆبێت لەو کاتە کارەی کە تێیدا بەکاردەهێنرێت. لە لایەکی دیکەوە دایەوێت کاتی کار وەک پێوەرێک بە ئەو هێزە کەڵەکەیەتییە زبەلاحانەی کە دروستکراون بەکاربهێنێت و سنووردارییان بکات بەو سنوورانەی کە پێویستن بە پاراستنی ئەو بڕەیەی ئێستا وەک بڕەها دروستکراوە. هێزکانی بەرهەمهێنان و پێیوندییە کەڵەکەیەتییەکان – دوو لایەنی جیاوازی گۆشەسەندنی تاکی کەڵەکەیەتی- بە سەرمایە وەک ئامرازێکی تەنیا دەردەکەون و تەنیا ئامرازی بەرهەمهێنان لەسەر بنەمای سنووردارییان. بەڵام لە ڕاستیدا ئەوان هەڵومەرجی ماددین بۆ تێقاندنەوە و بەهێزادا بردنی ئەم بناغەیە".
ل ٦٢٥

١٠ی ئەسفندی ١٤٠٢، ٢٩ی فەبروەری ٢٠٢٤

هەناتن لە ڕووناکی.. ناڵە حەسەن

من لەوەتی هەم
لە ئاسمان ئادەکەم و لەنێو با خەم دەشارمەوە
لە ئەستێرەکان ئادەکەم و لەنێو ئاگر خەم دەشارمەوە
ڕەنگە هەکارەکەی ئەوە بێت
من لە شەوێکی تاریک و بێدیار فانەسێکی شووشە شکاوەوە
هاتووەتە دونیا و
خنوکەی شەرمێکی ڕەژهەناتیش لە جەستە و ناخم جیا نابێتەوە
ماندووم و لەنێو ئێشکەوتە تاریکەکانی شکستەکانەوە هاتووم
گوێم لە زریکە و هاواری هەموو زەمانەکان و چەرخەکان و وەرزەکان و
باخچەکان بووە
لەنێو ڕەشماڵ و پەرستگە و خەڵوەتگەکانی عەشق
گوێم لە ئازە ڕەوانقاویێە ڕووناکەکانی شاپەریێکانیش بووە
کتێبە پیرۆزەکانیشم یەکبەیەک خوێندەتەوە
دەربەدەری ئایەتەکان و پەپوولەی خوونی بیاتریسەکانیشم
شیکردوونەتەوە
هەر بەم دەنگ و ڕوخسارو شان و ملە تەزاویێەوە
هاتم و سەدیەک لە مەمکەڵە سپیێەکانی ڕووناکی و
ئەقیانووسێک لە شەپۆلی بەدەنگی و
کیشوەرێک لە نیگای خەواڵووی لەخەم نامورادتر بە کەمەوێە
چ زەمانێکی دژوار و ڕەژگارێکی سەخت بوو
نەمانتوانی / لەنێو بەڵەمەکانی باران بمینینەوە
لەگەڵ سەمفۆنیا هەمنەکانی سپێدە سەمابکەین و وێنەکانی خەمان
لەنێو ئەلبووەمەکانی مردن بهێنینە دەرەوە
خۆنە خرپنەکانی خەمان لەباوەش بگرین و نەهێڵین لەمان
دوورکەونەوە
هاتم و من ویستم ڕووناکی ببەمە نێو سبەینەم

بیرم نەبوو ئەمەم پێ لە تاریکی
من ویستم هەوناکی بگەنمەوە نەو دونەم
بیرم چووبوو ئەمەم ناتبایە لەگەڵ هەوناکی
هاتم و لەسەر هەموو کانیەک قومێ ئاوکم خواردەوە و بە هەموو
دڵنگەک
نیگاری ئومێدکانم دڵنگ دەکرد
گەروم وەک شمشاڵەک هەموو ئاوازێ غەمگینەکانم پێ دەچێ
لەژێر سێبەری هەموو سنەوبەرەک خەونی خوناویم دەبینی
وەکو بارانیش بە پەدەشتی هەموو بەهەشتەکدا دادەباریم
سەردەمانەک هەوناکی ماڵ بەماڵ و کەڵان بە کەڵان بەدوامدا دەگەڕا
ئێستا من لەی هادەکەم و دوور دەکەومەوە
لەی هادەکەم و ژیانیش لەپەشمدایە و وەکو من هادەکات
سەوزایی لە کەنار ڕێگاکان دوور دەکەونەوە
هەڵەکان و ڕەنگەکانی پەلکەزێڕینەش
لە ئاسمان یاخی دەبن و جیادەبنەوە
جیادەبنەوە و ئەوانیش دوور دەکەونەوە
منیش هەر دەمەم و دوور دەکەومەوە
خەم و خەیاڵەکی هووت هووت
خەم و خەونکی گەچان بەدەستی رووت
خەم و پەنجەرەیەک لە تاریکی هووت
خەم و ڕەحمکی هەلا هەلا و هەستکی فەبیایی
خەم و خەیاڵەکی نامێ و دەست و پەنجەیکی لەرزک
ئەم جیهانە چەند چێ و تەکئاڵاو و سەراسیمێ و ئاڵۆزێ
ڕەگەکانی ڕەش و ئەستەرەکانی ڕەش و مەمکەڵەکانی ڕەش
شەو و شەوگاریش هەر ڕەش
ناتوانین وشکان و هەستکان و نیگاکانی بخونینەوە
سەیرکەن بەردیش لەمان دوور دەکەوێتەوە و
هووناکیش بوخچەیەکێ پێ لە نهێنی نەدرکاو
عەشق بازنەیەکی داخراوە و دەرگایەکی هەیە بە چوونە ژوورەوە
دەرگای هاتنە دەرەش لە گەڕستان سەر دەردەکا
چیەکەکانی پەکەوەبوون گەیشتنێ خاڵی کۆتایی
دەستکانمان توانای لەکردنەوەی هەنجیرێ گەیوەکانییان نەماوە
مەوداکانی نەوانیشمان بە ئەندازەی مەودای
هووناکی نەو دەی تێ و تاریکی نەو چاوەکانی من لەیەکەوە دوورن
هەر بەو نیگا تاریکانەوە دەڕوانم
هەندەجار کە لە ئاوێنەوە سێبەری خەم دەکەم / وخساری خەم
ناناسمەوە

چ هەستەکی تووڕەهات و پووچ و هەڵنجاویی ئەم خەیاڵانەی من
ڕووناکی نەو گەردوون پڕاوپڕ لە شتی نامۆ
بۆیە منیش نامەم بە ڕووناکی و بە هەموو هاوکێشەکانی ئەم گەردوونە
من بە شێوەیەک خەم فەرمایەتی نەو چاڵەکانی عەشق
نەمدەزانی ئێژەک لەنێو قووڵاییەکاندا دەگەمەن خاڵی کۆتایی و
لەوێدا دەوەستم
دەوەستم و قاچەکانم لە جووڵە دەکەون
جەستە و میشک و پەنجە و چاوەکانم سێ دەبن
لەدوورەوە / تەنها یەک ڕووناکی و یەک پەنجەرە و یەک مەشخەڵی ئاگر
دەبینم
بۆیە ژیانێک ژیام / بیرم چووبوو لە کۆتایی دەگەمەن خاڵی وەستان و
مردن
هەر ژیام و لە ڕووناکی و ئاگر نزیک دەبوومەوە
کەچی ئیستا هەموو ئێژە مردن قسەم لەگەڵ دەکا و پەمدەڵێ
چیتر خەت بە فەتارەت مەدە و لە ڕووناکی دوورکەرەوە
ئێستا من چرکە چرکە لە ڕووناکی دوور دەکەومەوە
ڕووناکی ترسناکە لە مردن نزیکم دەکاتەوە
من ئێستا گومان لە هەموو ئاوێنەکان دەکەم
وەکچێن گومان لە بوون و بیرکردنەوەکانی خەیشم دەکەم
گومان لەو تاریکییە دەکەم کە ماڵێک نەبێت بە ڕووناکی
گومان لەو ڕووناکییەش دەکەم گۆشەیەک لە گۆشەکانی
پەناگەیەک نەبێت بە تاریکی
هەموو ڕووناکی گەردوونم هەنایە نەو شیعرەکانم
نەمتوانی لە زەردەخەنە مەنالیزاییەکەی منداڵیم تێبگەم
نەمتوانی گومانەکانی نەو خوون و خەیاڵەکانم بخوێنمەوە
نەمتوانی لە نیگەرانییەکانی نەو تریفەی شەوەکانم تێبگەم
هەموو ڕووناکییەکانی گەردوونم هەنایە نەو شیعرەکانم
نەمتوانی تاریکایی نەو تەنیایی خەم و تاریکایی نەو تەنیایی
خەرتاو و
تاریکایی نەو تەنیایی خودا بخوێنمەوە
ئەی ڕووناکی من ئێستا لەتە ڕادەکەم و لێت دوور دەکەومەوە
لێت ڕادەکەم خەم و خوێنکی ڕووت و گومانکی ڕووت
وەکچێن / وەرزەکان لە زەمەن ڕادەکەن و گەردوون لێبوون و
ئەی ڕووناکی منیش لەتە
هەندجار ژیان نوختەیەکی ڕەشە بە سەر گەنای مانگەوە
یان تابلۆیەکە لەشەوەی ئێسپێکی بچکۆڵە لەنەو هەورە ڕەشەکانەوە
منیش ڕادەمێنم و دەکەومە نەو خەیاڵێکی قووڵەوە و دەپرسم

دەبێ من لەکوێی نەو ئەم نوختە ڕەشەی سەر گەنای مانگ لەنگەرم گرتبێ
یان گەر لەو ئەسپە بچکۆلەیەی نەو هەور ڕەشکانەوە نزیک ببمەوە
تا بڵێی ئەمیش وەک هەمیشە لەم دوور نەکەوتووە
نوختە ڕەشەکە و ئەسپە بچکۆلەکانی بە هوونەکی ئەستێرەکانەوە
دەورە دراون
ئەستێرەکان ماڵی تیشکە سوورە هوونەکەکانن
تیشکە سوورە هوونەکەکان و من سەدیەک لە نیوانمان
تریفە زێردە هوونەکەکانی مانگ و سەدیەک لە هەوڕین
سەدیەک لە هەوڕین و پایزێکی سەرمەدی لەنێوانمان
هوونەکی لەنەو بوونی من سڕابێکە بە نزیکبوونەوە ون دەبێ
وەک تەنکە بەفرێکی بەهاری بەنیگایەکی خۆرتاو ڕەش دەبێتەوە
بێئاگا لەخەم / کاتژمێرێکم لەدەستە قایش ڕەش و میلەکانی ڕەش
چرکە چرکە کات و زەمەنی سەدە تاریکەکانم بە دەخوێنێتەوە
زەمەنی لەکدابرانەکان و مردنەکان و وەستانەکان و سەبوونەکان
ئێستا من / هەر پەنجەیەکم لە بنارێک و هەر قاچێکم لە کیشوەرێک و
چاوەکانم و پارچەکانی تری جەستەم فڕەدراونەتە نەو دەریاچەکانەوە
سەدیەکم پەویستە بە خەکەکردنەوە
سەدیەکم پەویستە تا نیگاکانم بە جووڵە بنەوە و ئەو هوونەکییە ببەخشن
کە لەنەو گەشەیەکی چاوەکانم و لەنەو ژوورێکی قەسیدەکانم هەم گرتوون
ئاخ چ زەمەنێکی پڕ ئازار و خەفەتاویە کاتێک ئەم دیمەنەم بیردەکەوێتەوە
منداڵیم کۆمارێک بوو بەرز دەبوویەوە لە هوونەکی نزیک دەبوویەوە و ون دەبوو
باڵندەکان بەرزدەبوونەوە لە هوونەکی دوور دەکەوتنەوە و ون دەبوون
هەور لە بازنەیەکی ناڕێک دەخولایە و شەپۆلەکان سروودەکانیان بیردەچوویەوە
با مانی دەگرت و گڤە گڤی نەدەهات
گەپکەی درەختەکانیش خالیبوون لە بوخچە ڕەنگاوڕەنگەکانی خەون
ئەم گەردوونە پەویستی بە تەقینەوەیەک و بورکانێکی گەورەتر هەیە
تا ئەمەش نوختەیەکی ڕەش دابنێین و سەر لەنوێ دەست پێبکەینەوە
بڕوام / ئەمجارەیان لە هوونەکی ئەنکەین و ببین بە تابلۆیەک لە ئاگر

ڕەبەنــدانی

زەربەی جـــار.. شیعـــری نەوزاد بەندی

زەربەی جار کە دەنگت ئەبێ ،
ئـــەم بەجێی نەهێشتبم بە یەکجاریی ؟
دوو هـــێی ڕاست و چەپی
پیا هەنابم بە ناچاریی ..؟
ووشەیەکم ،
دڵی وورد و خاش کردبێ ..
سەرنجەکم ،
ئارامیی لێ هـــەگرتبێ ..
ئـــەم نـــیشتبێ بە دوور ..
نەیبەیبێ دەیان سنوور ..
ئـــەم نەخـــش نەکەوتبێ
لە نەخـــشخانە خەوتبێ ..
تەنانەت دوورتریش ئـــەم ،
ئـــەم دڵی
لە لەدان بەزار نەبووبێ ..
لە پێ توابێتەوە وەک مەم ..!!!

ئیتر نامەی نـــاززایی و
هاوخەمی
ئەنێرم بێ خەم ..!

⋆ ⋆ ⋆

زەرجار کە ئیتر وون ئەبی ،
بە هەفتە و مانگ ..
ئـــەم تەواو ..
منی لابردووە لەلای خێ ..
ئیتر بەخەم ئـــەم بێ ..

نەبا بەتەوە لە ناکاو ..
دە پە کاتەوە لە خورپە و
چاویش لە ئاو ..
هەوری خەونەکان دامپشن
وەک بەنگکەش ، وون بم
لەبەر چاو ..
خەریکە دەرچم لەو زەنە ..
لە پە نیوەشەوە ئەی :
نەوزاد چەنە !!

⋆ ⋆ ⋆

زەر جار ئەم ،
بە پەشکی ، دەستی بگرم ،
تا ئەو سەری دنیا ،
نەهەم قوتار بە ..
بەنام نایشزانم لەو سەری
دنیا چی بکەین ،
کە من خەمەشی مات و
ئەو نەورەزی نەوبەهار بە ؟
پەشیمانیی ئەمکاتەوە ،
بە نادیارەکەی جارانت ..
ئەمخاتەوە ناو سەنگەر و
ئەمداتەوە دەست میلیشیای دەواکە ..
ئەمخواتەوە لە ئاهەنگی نازانم کە..
شتی تریش …